Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ РЕСПУБЛИКАНСКА КОМИТЕДЭЙ, БУРЯАДАЙ ССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

найй 1921 оной ин 21-һээ гарана. | № 272 (18595) | **1990 оной ноябриин 27, вторник** | Сэн 3 мүн.

ЭНЭ СОЮЗНА ХЭЛСЭЭНЭЙ ПРОЕКТ ТУХАЙ

Р-эй ПРЕЗИДЕНТ М. С. ГОРБАЧЕВ ШЭНЭ ЗНА ХЭЛСЭЭНЭЙ ПРОЕКТЫЕ СОЮЗ-РЕСПУБЛИКАНУУДАЙ ВЕРХОВНО СОВЕ-ДТЭ, АВТОНОМИТО РЕСПУБЛИКАНУУ-ВЕРХОВНО СОВЕДҮҮДТЭ, АВТОНОМИ-ОБЛАСТЬНУУДАЙ БОЛОН АВТОНОМИТО ГУУДАЙ АРАДАЙ ДЕПУТАДУУДАЙ СО-ҮДТЭ ЭЛЬГЭЭГЭЭ.

ОЕКТ СССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДТЭ ШАЛАГДАА.

СПУБЛИКАНУУДАЙ ТҮЛӨӨЛЭГШЭД-ХАРАЖА ҮЗЭҺЭНЭЙ, ФЕДЕРАЦИИН ЛТЭ ЗҮБШЭН ХЭЛСЭҺЭНЭЙ ДҮН-ЭЭР, ЭРДЭМЭЙ ЭМХИ ЗУРГААНУУДАЙ ША КОЛЛЕКТИВҮҮДЭЙ, НИИТЫН ЭМ-ҮДЭЙ БА ЭРХЭТЭДЭЙ ДУРАДХАЛ-ЫЕ ХАРААДАА АБАН, ТУС ДОКУМЕНТ ЭГДЭҺЭН БАЙНА.

ПРОЕКТ

СОЮЗНА ХЭЛСЭЭН

эрхэтэ республика- хэндэ хабаадагшад, е Союзые шэнэлхэ нуудай хүсэл эрмэл- эрхэйлэн, түүхэтэ ху- айнгаа дүтэ байһан- э абан, хани бари- бтэй зэтэйгээр ажа- он, адли тэгшэ эр- лсаа холбоо хангаж; ай материальна ба- р ажаһуудалай ба олой хүгжэлтын, на- соёлнуудай хоорон-доо холбоотойгоор баяжалгын ба хамтын аюулгүй байдал хангалгын ашa туһануудые хараадаа абан;

үнгэрһэн сагһаа һургаал абан, ороной болон бүхы дэлхэй дээрэхи ажабайдалда болоһон хубилалтануудые хараадаа абан;

бүрин эрхэтэ совет республикануудай Союз дотор өөһэдынгөө харилсаануудые шэнэ үндэһэ һуури дээрэ байгуулха гэжэ шиидэбэ.

I. ГОЛ ЁҺО ГУРИМУУД

Республика бүрэндэ хабаадагша рэ гүрэн мүн, өө- азар дээрэ гүрэнэй рэн засагай эрхэтэй оз. — бүрин эрхэтэ гүрэн мүн. Тэрэ нуудай һайн дураа- һэнэй эсэстэ эмхид- Хэлсээндэ хабаадаг- рэзндэ дамжуулан ээ түлөөлэлгэнүүдэй соо гүрэнэй засаг е юм.

н. Бүрин эрхэтэ публикануудай Союз байгуулдаг республ- ладаа өөһэдыгөө то- өөһэдыгөө хүтэл- өөрынгөө хүгжэлтын далнуудые бэеэ даа- хэ арад бүхэнэй шагүй эрхые мэдэр- эдэ расизмда, шо- национализмда, ара- нүүдые хизаарла- ли болохо һэдэлгэ- д шууд эсэргүүсэдэг ээндэ хабаадагшад түрэлтэнэй ба үндэ- й баялигуудые таа- ябадалһаа эхин а юм.

н. ООН-ой Бүгэдэ кларации болон улас- пактнууд дотор хон хүнэй эрхэнүү- шье үлүүгээр һа- ые республиканууд нэгэдэлэй шуха- а гол ёһо гэжэ мэ- ахи хэлээ шудалха, рга боломжо, ямар- агүйгөөр мэдээсэл шажан бурханда оо, политическэ ба н бусад сүлөөнүүд эгтэ лаб хангаг-

баян дэлгэр ажаһуудалай шухалын шухала эрхэ нүхэсэл гэжэ республиканууд тоолоно. Зөөриин түхэлнүүдые, ажахы эрхилэлгын онол аргануудые сүлөөтэйгөөр шэлэһэнэй, социальна үнэн зүб байдалай ба хамгаалалтатай байлгын гол ёһонуудые бэелүүлһэнэй үндэһөөр хүнүүдэй эрилтэ хэрэглэмжэнүүдые хангаха гэжэ тэдэ оролдодог байха.

Табадахи. Республиканууд өөрынгөө гүрэнэй байгууламжые, захиргаанай-территориальна хубааралгые, засагай болон хүтэлбэрилгын зургаануудай системые бэеэ даагаад өөһэдөө тодорхойлдог. Тэдэ арадай түлөөлэлгэдэ үндэһэлһэн демократиие хамтын гол шухала ёһо гэжэ мэдэрдэг, нэгэ хүндэ һүгэдэхэ ба дура зоргоороо аашалха ямаршье ябуулгануудта эсэргүүсэлгэ лаб хангаха аргатай хуули ёһото гүрэн байгуулха гэжэ оролдодог байха юм.

Зургаадахи. Национальна ёһо заншалнуудые сахиха ба хүгжөөхэ, һуралсал, эрдэм болон соёл болбосорол гүрэнэй зүгһөө дэмжэхэ ябадалые республиканууд өөһэдынгөө шухала зорилго гэжэ тоолоно. Ороной болон бүхы дэлхэйн арадуудай оюун бодолой энэрхы сэдьхэлтэ гүн баялигуудые эршэтэйгээр андалдалгада, али алиниие баяжуулгада тэдэ туһа хүргэдэг байха.

Долоодохи. Бата бэхи эб найрамдал, ядерна болон олон хүн зониие хюдаха бусад буу зэбсэг усадхалга, хүн түрэлтэнэй урда табигдаһан түби дэлхэйн бусад бүхы асуудалнуудые шиидхэхэ талаар гүрэнүүдэй харилсаа холбоон ба арадуудай һаналаа нэгэдэлгэ хадаа уласхоорондын оршом соо тэдэнэй гол үг зорилгонууд болоно гэжэ республиканууд мэдүүлнэ.

м. Эрхэтэдэй об- ридүүлгэ ба хүг- а эрхэ сүлөөгэй,

II. СОЮЗАЙ БАЙГУУЛАМЖА

Союзай гэшүүн эзда республикануу- байлга һайн дура- нанууд — Хэлсээн- шад Союзда сэхэ, аа, бусад республи- бүридэл соошье бай- дог юм. Энэнь тэ- нүүдые хаһадаггүй, абаһан уялганууд- аггүй юм. нүгөөдынгөө бү- ородог республиканүүдай хоорондохи харилсаанууд тэдэнэй хоорондохи договорнуудаар, хэлсээнүүдээр гуримшуулагдадаг.

Хэлсээнэй эрилтэнүүдые болон өөрынгөө абаһан уялганuудые хазагайруулдаг республикын СССР-эй гэшүүн байлгые болюулха тухай асуудал Союзай гэшүүд табиха аргатай.

СТАТЬЯ 2. Эрхэтэн байлга

ССР Союзда ородог республикын эрхэтэн нэгэн доро СССР-эй эрхэтэн байдаг юм.

Эрхэтэд СССР-эй Конституцяар, хуулинуудаар, уласхоорондын хэлсээнүүдээр батадхагдаһан адли тэгшэ эрхэнүүдтэй болон уялгануудтай байдаг.

СТАТЬЯ 3. Газар дайда

ССР Союзай газар Хэлсээндэ хабаададаг бүхы республикануудай газарнуудһаа бүридэдэг юм.

Республикануудай хоорондохи хилэнүүд гансал тэдэнэй хоорондын зүбшөөлөөр хубилгагдажа болохо.

Тэдэнэй газар дээрэ ажаһуудаг бүхы арадуудай политическэ эрхэнүүдые, социально-экономическа болон соёлой хүгжэлтын арга боломжонуудые республиканууд лаб хангадаг.

СТАТЬЯ 4. Республикануудай хоорондохи харилсаанууд

Республиканууд — Хэлсээндэ хабаадагшад Союзай бүридэл доторхи өөһэдынгөө харилсаануудые адли тэгшэ эрхын, бүрин эрхэтэ байлгые, хүндэлэлгын, газар дайдынгаа бүрин бүтэн байлгын, дотоодынгоо хэрэгүүдтэ хамааралсахагүйн, бүхы арсалдаануудые эбэй ёһоор шиидхэлгын, харилсаа холбооной, бэе бэедээ туһалалсалгын, Союзна хэлсээнэй ба республикануудай хоорондохи хэлсээнүүдэй талаар уялгануудаа ашa үрэтэйгөөр дүүргэлгын үндэһөөр байгуулдаг байха.

Республиканууд өөһэдынгөө газар дээрэ хариин гүрэнүүдэй зэбсэгтэ бүридэлнүүд болон сэрэгэй баазануудые байлгахагүй, Союзай үг зорилгонуудта харша гү, али тэрээндэ ородог республикануудай ашa туһануудта эсэргүүгээр шэглүүлэгдэһэн хэлсээнүүдые баталхагүй гэһэн уялгануудые абана.

СТАТЬЯ 5. Союзай эрхэ түлөөлэлгэнүүд

Хэлсээндэ хабаадагшад иимэ эрхэ түлөөлэлгэнүүдые ССР Союзда дамжуулан үгэнэ:

1) СССР-эй Конституци баталан абалга, тэрээндэ хубилалтанууд ба нэмэлтэнүүдые оруулалга; республикануудтай хамта СССР-эй эрхэтэдэй гол эрхэнүүд ба сүлөөнүүдые хангалга;

2) Союзай бүрин эрхэтэ ба газар дайдынь бүрин бүтэн байлгые хамгаалалга; СССР-эй гүрэнэй хилэ тодорхойлолго ба сахиж хамгаалалга; СССР-эй гүрэнэй аюулгүй байдалые хангана; СССР-эй бэеэ хамгаалалга эмхидхэлгэ ба Зэбсэгтэ Хүсэнүүдые хүтэлбэрилгэ; дайнай эхилһэн тусхай соносхолго ба эб найрамдал баталалга;

3) Союзай гадаадын политика зохёон табилга ба бэелүүлгэ; СССР-эй уласхоорондын договорнуудые баталалга; бусад гүрэнүүдтэй харилсаануудта болон уласхоорондын эмхинүүдтэ Союзые түлөөлэлгэ; республикануудай гадаадын политическэ ажал ябуулгануудые тааралдуулга; СССР-эй гадаадын экономическа ажал ябуулгые гуримшуулга ба республикануудай гадаадын экономическа холбоонуудые тааралдуулга; тамуужанай хэрэг;

4) ороной экономическа хүгжэлтын стратегиие республикануудтай хамта тодорхойлолго ба ниитэ союзна дэлгүүр хүгжөөхын тула эрхэ байдал байгуулга; нэгэн ниитэ мүнгэн һангай, урьһаламжын ба хамтын валютада үндэһэлһэн мүнгэнэй политика бэелүүлгэ; союзна бюджет бүридүүлгэ ба гүйсэдхэлгэ; алтанай нөөсэ ба алмазай жаса хэдагалалга ба республикануудтай зүбшэжэ хэрэглэлгэ; ниитэ союзна программануудые бэелүүлгэ, хүгжэлтын жасануудые, гэнтын аюулай ба һандаралай хойшолонгуудые усадхаха жасануудые байгуулга;

5) ороной нэгэн ниитэ түлишын-элшэ хүсэнэй системые, түмэр замай, агаарай, далайн болон магистральна соргонуудай транспортые республиканудтай хамта хүтэлбэрилгэ; оборонно предприятинуудые, замбуулинай шэнжэлгэнүүдые, хэлхеэ холбооной ба мэдээсэлэй, геодезиин, картографиин, метрологиин ба стандартизациин союзна системэнүүдые хүтэлбэрилгэ; байгаалиин нөөсэнүүдые ашаглалгын ба оршон тойронхи байгаали аршалан хамгаалгын үндэһэ һууринуудые тогтоолго, зүбшэгдэмэл экологическа политика бэелүүлгэ;

6) ажалай эрхэ байдалай ба тэрэниие сахилгын, социальна тэдхэмжын ба страхованиин, элүүрые хамгаалалгын, эхэнүүд ба үхибүүдтэ анхарал тухай асуудалнуудые оруулалсан, социальна политикын үндэһэ һууринуудые республиканудтай хамта тогтоолго;

7) соёлой ба һуралсалай, эрдэмэй гол шухала шэнжэлгэнүүдэй ба эрдэм-техникын дэбжэлтэ хүгжэлтые урмашуулгын талаар республиканууд хоорондын харилсаа холбоо тааралдуулга;

8) республиканудтай зүбшэгдэһэн асуудалнуудай талаар хуулиин үндэһэ һууринуудые тогтоолго; ниитын гурим сахиха ба гэмтэ ябадалтай тэмсэхэ талаар ябуулагдадаг ажал ябуулгые тааралдуулга.

Союзай эрхэ түлөөлэлгэнүүд бүхы республикануудай зүбшөөлгүйгөөр хубилгагдажа болохогүй.

СТАТЬЯ 6. Союзай эрхэ түлөөлэлгэнүүдые бэелүүлгэдэ республикануудай хабаадалга

Союзна зургаануудые хамтаараа бүридүүлгын, ашa туһануудаа ба ажал ябуулгаа зүбшэлгын ондоо онол аргануud болон гуримуудые байгуулгын аргаар республиканууд ССР Союзай эрхэ түлөөлэлгэнүүдые бэелүүлгэдэ хабаададаг байха.

Республика бүхэн ССР Союзтай хэлсээ баталха аргаар өөрынгөө зарим эрхэ түлөөлэлгэнүүдые бэелүүлгэ, тэрээндэ нэмэжэ үгэхэ; харин бүхы республиканудай зүбшэһэнэй һүүлээр Союз өөһэдынгөө зарим эрхэ түлөөлэлгэнүүдые тэдэнэй газар дээрэ бэелүүлгэ нэгэ гү, али хэдэн республиканудта дамжуулан үгэхэ аргатай.

СТАТЬЯ 7. Зөөри.

Эрхэтэдэй ба тэдэнэй нэгэдэлнүүдэй зөөри, гүрэнэй зөөри оруулалсан, зөөриин бүхы түхэлнүүдэй сүлөөтэ хүгжэлтэ ба хамгаалалга ССР Союз болон республиканууд хангадаг байха.

Республиканууд газарайнгаа, тэрэнэй баялигуудай ба өөрынгөө газар дээрэхи байгаали бусад нөөсэнүүдэй, мүн тэрэшэлэн ССР Союзай эрхэ түлөөлэлгэнүүдые бэелүүлгэдэ хэрэгтэй тэрэнэй хубиһаа бэшэ гүрэнэй эд зөөриин эзэн болодог юм.

Газарай, тэрэнэй баялигуудай ба байгаалиин бусад нөөсэнүүдэй талаар зөөриин харилсаануудые республиканудай хуулинуудаар гуримшуулга Союзай эрхэ түлөөлэлгэнүүдые бэелүүлгэдэ һаад ушаруулха ёһогүй.

СТАТЬЯ 8. Налогууд болон суглуулбаринууд

Республиканууд өөрынгөө бюджет бэеэ даагаад тодорхойлдог, республиканска налогууд болон суглуулбаринуудые тогтоодог.

ССР Союзай эрхэ түлөөлэлгэнүүдээ бэелүүлхын тула союзна налогууд болон суглуулбаринууд тогтоогдодог, ниитэ союзна программануудые бэелүүлхын тула хуби хубиин түлбэринүүд республиканудтай хамта тодорхойлогдодог байха юм.

СТАТЬЯ 9. Хуулинууд

Республиканудай газар дээрэ республикын хуули, Союзай мэдэлдэ үгтэһэнһөө бэшэнь, бүхы асуудалнуудай талаар булюу хүсэтэй байха.

Тэрэнэй эрхэ мэдэлэй асуудалнуудаар абтаһан ССР Союзай хуулинууд булюу хүсэтэй, бүхы республиканудай газар дээрэ уялгата ёһоор дүүргэгдэхэ ёһотой.

Союзай болон республиканудай хамтын мэдэлдэ үгтэһэн асуудалнуудаар абтаһан Союзай хуулинууд, хэрбээ тус хуулиин тэдэнэй ашa туһануудые дайраһан республикын буруушаагүй һаа, хүсэндөө ородог.

ССР Союзай Конституци болон хуулинууд, республиканудай конституцинууд болон хуулинууд тус Хэлсээнэй дүримүүдтэ, СССР-эй болон республиканудай уласхоорондын уялгануудта зүришэхэ ёһогүй.

Хэрбээ тэрэнэй Конституцида зүришэһэн, Союзай эрхэ түлөөлэлгэнүүдһээ үлүү гараһан байгаа һаань, республика СССР-эй хуулиие буруушааха эрхэтэй. Хэрбээ тус Хэлсээ, СССР-эй Конституци болон хуулинуудые тэдэнэй хазагайруулаа һаань, Союз республиканудай хуулиин актнуудые буруушааха эрхэтэй. Энэ хоёр ушарта арсалдаанууд зүбшэлгын аргаар шиидхэгдэдэг, үгышье һаа СССР-эй Конституционно сүүдтэ дамжуулагдадаг байха.

III. ЗАСАГАЙ БА ХҮТЭЛБЭРИЛГЫН ЗУРГААНУУД

СТАТЬЯ 10. Засагай ба хүтэлбэрилгын зургаануудые бүридүүлгэ

Засагай ба хүтэлбэрилгын союзна зургаанууд республиканудай үргэн түлөөлэлгын үндэһөөр бүридүүлэгдэдэг, тус Хэлсээнэй дүримүүдтэй нарин нягтаар тааруулан, ажал ябуулдаг.

СТАТЬЯ 11. СССР-эй Верховно Совет

Союзай хуули гаргаха засаг СССР-эй Верховно Совет бэелүүлдэг юм.

СССР-эй Верховно Совет хоёр — Союзай Совет болон Национальностьнуудай Совет — палататай байха. Союзай Совет һунгагшадай адли тоотой һунгуулиин округуудаар бүхы ороной хүн зоноор һунгагдадаг юм. Национальностьнуудай Совет зүбшэгдэһэн нормын ёһоор, республиканудай засагай болон национально-территориальна байгуулалтануудай засагай дээдын түлөөлэлгэтэ зургаануудай делегацинуудһаа бүридүүлэгдэдэг юм.

Национальностьнуудай Соведтэ СССР-тэ ажаһуудаг бүхы арадуудай түлөөлэлгэ лаб хангагдадаг байха.

СТАТЬЯ 12. СССР-эй Президент

СССР-эй Президент — союзна гүрэнэй толгойлогшо, тэрэ дээдын захирха-гүйсэдхэхэ засагай эрхэтэй юм.

СССР-эй Президент Союзна хэлсээ, СССР-эй Конституци болон хуулинуудые бэелүүлгэ лаб хангагша болодог, СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй главна командалагша байдаг; хилын саанахи оронуудтай харилсаануудта Союзые түлөөлдэг, СССР-эй уласхоорондын уялгануудые дүүргэлгын хойноһоо хиналта бэелүүлдэг.

Президентые СССР-эй эрхэтэд бүхыдөө Союз дотор болон ехэнхи республиканудта олонхиин дуугаар һунгадаг юм.

СТАТЬЯ 13. СССР-эй вице-президент

СССР-эй вице-президент СССР-эй Президенттэй хамта һунгагдадаг.

СССР-эй вице-президент СССР-эй Президентын даалгабаряар тэрэнэй зарим уялгануудые дүүргэдэг, тэрэнэй үгы байхада, өөрынгөө уялгануудые тэрэнэй бэелүүлхэ аргагүй байхада, СССР-эй Президентые орлодог байха юм.

СТАТЬЯ 14. Федерациин Совет

Союзай дотоодын ба гадаадын политикын гол шэглэлнүүдые тодорхойлхын, республиканудай ажал ябуулгануудые зүбшэхын тула Федерациин Совет ССР Союзай Президентын хүтэлбэри доро СССР-эй вице-президентын, республиканудай президентнүүдэй (гүрэнүүдэй толгойлогшонорой) бүридэлтэйгөөр байгуулагдадаг.

Федерациин Совет Союзай болон республиканудай гүрэнэй засагай ба хүтэлбэриин дээдын зургаанудай ажал ябуулгые тааралдуулга ба зүбшэлгэ бэелүүлдэг, Союзна хэлсээ сахилгын хойноһоо адагладаг, Совет гүрэнэй национальна политика бодото дээрэнь бэелүүлхэ хэмжээнүүдые тодорхойлдог, ниитэ союзна удхатай асуудалнуудые шиидхэлгэдэ республиканудай хабаадалга хангадаг, нацинууд хоорондын харилсаануудта гараһан арсалдаануудые шиидхэхэ ба зүришэлдөөтэ оршон байдалые гуримшуулха талаар дурадхалнуудые зохёон табидаг юм.

СТАТЬЯ 15. СССР-эй Министрнүүдэй Кабинет

СССР-эй Министрнүүдэй Кабинедые премьер-министрэй, премьер-министрэй орлогшонорой, СССР-эй министрнүүдэй, СССР-эй гүрэнэй бусад зургаанудай хүтэлбэрилэгшэдэй бүридэлтэйгөөр, СССР-эй Верховно Соведтэй зүбшэжэ, СССР-эй Президент бүридүүлдэг юм.

СССР-эй Министрнүүдэй Кабинедэй бүридэлдэ союзна республиканудай правительстванудые толгойлогшонор тушаалаараа ородог.

СССР-эй Министрнүүдэй Кабинет СССР-эй Президентдэ мэдэлтэй, СССР-эй Верховно Соведэй урда харюусалгатай байдаг.

Гүрэнэй хүтэлбэрилгын асуудалнуудые зүбшэжэ шиидхэхын тула ССР Союзай министерствэнүүд болон албан зургаанудта коллегинүүд байгуулагдадаг юм. Тэдэнэй бүридэлдэ республиканудай зохихо министерствэнүүд болон албан зургаанудай хүтэлбэрилэгшэд тушаалаараа ородог байха.

СТАТЬЯ 16. СССР-эй Конституционно сүүд

СССР-эй Конституционно сүүд хадаа Союзна хэлсээнтэй, СССР-эй Конституцитай СССР-эй ба республиканудай хуулинуудай зохидодог байһанай хойноһоо хиналта бэелүүлдэг, республиканудай хоорондохи, Союз болон республикын хоорондохи арсалдаанудые, хэрбээ тэдэниие зүбшэлгын аргаар гуримшуулжа шадагдаагүй һаань, шиидхэдэг.

СТАТЬЯ 17. Союзна сүүдүүд.

СССР-эй Верховно сүүд, СССР-эй Ажахын сүүд болон СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдтэхи сүүдүүд Союзна сүүдүүд болодог юм.

СССР-эй Верховно сүүд — Союзай сүүдэй засагай дээдэ зургаан мүн. Республиканудай сүүдэй дээдэ зургаанудай түрүүлэгшэнэр СССР-эй Верховно Сүүдэй бүридэлдэ тушаалаараа ородог юм.

СТАТЬЯ 18. Союзна прокуратура

СССР-эй хуулиин актнуудые гүйсэдхэлгын хойноһоо хиналта СССР-эй Генеральна прокуророй толгойлдог Союзна прокуратура бэелүүлдэг юм.

Республиканудай прокурорнууд СССР-эй прокуратурын коллегиин бүридэлдэ ородог.

СТАТЬЯ 19. Союзай гүрэнэй хэлэн

Нацинууд хоорондын харилсаанай хэрэгсэл болоһон ород хэлые Хэлсээндэ хабаадагшад СССР-эй гүрэнэй хэлэн гээд мэдэрнэ.

СТАТЬЯ 20. Союзай ниислэл

Москва хото СССР-эй ниислэл болодог юм.

СТАТЬЯ 21. Союзай гүрэнэй һүлдэ тэмдэгүүд

ССР Союз өөрын гербтэй, тугтай, гимнтэй байдаг.

СТАТЬЯ 22. Союзна хэлсээнэй хүсэндөө ороло

Тэрээндэ гар табиһанһаа хойшо Союзна хэлсээн хүсэндөө ородог юм. Тэрээндэ гар табиһан республиканудта тэрэл үдэрһөө хойшо 1922 оной СССР-эй байгуулагдаһан тухай Хэлсээн хүсэеэ алдаһан дээрэ тоологдодог байха.

СТАТЬЯ 23. Союзна хэлсээ хубилгалга

Союзна хэлсээн гү, али тэрэнэй зарим дүримүүд бүхы гүрэнүүдэй — СССР-эй гэшүүдэй гансал зүбшөөлөөр болюулагдажа, хубилгагдажа гү, али нэмээгдэжэ болохо юм.

Малай үбэлжэлгэ — шанга шалгалта

АЖАЛЫНЬ ЭРШЭДЭНЭ

лнүүдэй туршада н совхозой һаали- амжалтатайгаар хү- э. Тусхайлбал, байг- ноябриин 20-ой мэ- совхоз гүрэндэ һү жэлэйнгээ түсэбые дүүргэбэ. Харин һү хэ жэлэйнь түсэб ридшалан дүүргэгдэ-. Байгша оной дүү- эй түсэбһөө гадуур р һү үйлэдбэрилхэ, р продукци гүрэн- ха зорилготой юм. алта гол түлэб һаа- фермын эбтэй зэтэй коллективэй эршэтэ ажалаар туйлагдаа гэшэ. Фермын түрүү һаалишан, эндэхи партийна бүлэгые хүтэлбэрилэгшэ Анна Содномовна Гармаева ажалай үльгэр жэшээ харуулжа ябадаг. Мүнөө үедэ энэ нүхэрнай даажа абаһан үнеэн бүриһөө жэлэй туршада 2800 килограмм һү һааха социалис уялгаяа дүүргэхэ дүтэлөөд байна. Хэрбээ үнеэн бүриһөө үшөө 50—60 килограмм һү һаабал, социалис уялгаяа үлүүлхэ болоно. Эндэ Анна Содномовнатай суг ажалладаг һаалишад Удбэл Долгоровна Банданова, Клавдия Содномовна Дамбаева, Галина Балдановна Будаева гэгшэд үнеэн бүриһөө дундаа зэргээр 2500 килограмм һү һааха уялгануудаа дүүргэхэ ойртоо.

Түрүүшүүлэйнгээ жэшээгээр түгэлдэр зоригтойгоор хүдэлжэ ябаһан эндэхи һаалишад һү үйлэдбэрилхэ, гүрэндэ худалдаха табан жэлэйнгээ түсэбые болзорһоонь холо урид — 4,5 жэлэй туршада сүм дүүргэжэ шадаа. Тиигэжэ һүүлшын табан жэлэй туршада бүхыдөө 23300 центнер һү үйлэдбэрилжэ, тэрэнэй 20 680 центнерыень гүрэндэ худалдаха даабари-түсэбөө амжалтатайгаар дүүргээд, энэ жэлэй дүүрэтэр түсэбһөө гадуур 3730 центнер һү үйлэдбэрилжэ, гүрэндөө 2450 центнерһээ бага бэшэ продукци худалдаха гэжэ шиидэбэ. 1985 онойхитой гэхэ гү, али арбан нэгэдэхи табан жэлэй һүүлшын жэлэйхитэй сасуулхада, мүнөө жэл һү үйлэдбэрилгэнь 40 процентээр, гүрэндэ худалдалга 35 процентээр нэмээд байна.

— Эрхим дүнгүүдые туйлаха хэрэгтэ гансашье һаалишад бэшэ, мүн һү һаалиин фермын бусад хүдэлмэришэд — тэжээл бэйлүүлхэ цехэй Санжай Бадмажапович Жижитов, кочегарнууд Цыренжап Раднаев, Содном Шагдуров, Иван Островский болон бусад хубитаяа оруулаа гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй, — гэжэ Михайловкын совхозой һаалиин мал ажалай цехэй начальник В. Сосоров мэдээсэбэ.

Хамниин совхозой мяхалиг гүүртын үхэршэд, шэнэ илалта туйлаба. Совхозой малшад ноябриин эхеэр гүрэндэ мяха худалдаха жэлэй түсэб дүүргэһэн тухайгаа мэдээсэ. Жэлэй эхинһээ хойшо Захааминай мяханай комбинадта энэ совхозһоо бүхы түрэлэй 3952 центнер шэгнүүртэй мал тушаагдаа. Харин жэлэй түсэб 3440 центнер байһан юм. Тиигэжэ түсэбһөө гадуур 512 центнер мяхан гүрэндэ худалдагдаа.

М. ГОНЧИКОВ,
манай корр.

РЕСПУБЛИКЫМНАЙ *ажалай үдэр*

Тобшо мэдээсэлнүүд

ҮДЭРТӨӨ 17 ЦЕНТНЕР ҺҮН

«Георгиевский» совхозой һү һаалиин фермэнүүд һү үйлэдбэрилхэ, гүрэндэ тушааха жэлэйнгээ даабари дүүргэһэнээ һаяхан элидхээ һэн. Эдэнэр һү тушаан абадаг пунктда бүхыдөө 11.000 центнер һайн шанартай продукци тушаажа, түсэбөө 111 процент бэелүүлжэ шадаба.

Ажахын фермэнүүд мүнөө, малай үбэлжэлгын ябажа байгаа үе сагта, үдэр бүхэндэ 17 центнер һү тоһоной заводто худалдадаг байха юм.

Иигэжэ тус совхозой һаалишад, үхэршэд, мүн бусад хүдэлмэрилэгшэд жэлэй дүүрэтэр даабариһаа гадуур үшөө 978 центнер һү тушаахаар хараална.

Е.-Д. МАНЗАЕВ.
Хориин район.

ТҮСЭБӨӨ ҮЛҮҮЛЭЭ

Байгша оной эхинһээ хойшо «Победа» колхозой һаалишад нилээд урагшатай. Тусхайлбал, мүнөө тус ажахын һаалишад тоһоной заводто жэлэй түсэбһөө гадуур 1888 центнер һү тушаагаа. Сагаан эдеэ элбэгээр үйлэдбэрилжэ захалһан тус ажахы жэлэй эхинһээ хойшо гүрэндэ 9850 центнер һү тушааха түсэбөө 10.733 центнертэ хүргөө юм. Тиихэдэ эндэ продукциин шанар эрид һайжарна. Жэшээлбэл, бэлэдхэлэй пунктда эльгээгдэһэн һүнэйнь шанар һайн байгаа гэхэ гү, али бүхы продукциинь 80 процентнь нэгэдэхи сортоор абтаһан байна.

Эндэ эрхим ажалаараа шалгарагшад олон. Жэшээлбэл, ажалай түрүүшүүл Р. Цыдендамбаева, Х. Митыпова, В. Доржиева, Г. Будаева гэгшэд бүри октябрь һарада хараалһан зорилгоёо үлүүлээ һэн.

Жэлэй түсэбэй дүүргэлтэдэ Эгэтын болон Субаряагай фермын коллективүүд горитойхон хубитаяа оруулаа. Жэшээлбэл, Эгэтын фермэдэ ажаллагшад 4307 центнер һү үйлэдбэрилхэ жэлэйнгээ түсэбые 4848 центнертэ хүргэһэн байна. Харин Субаряагай фермын һаалишад 1441 центнер һү һааха даабаряа 982 центнерээр үлүүлээ.

К. СУДАНОВ.
Яруна.

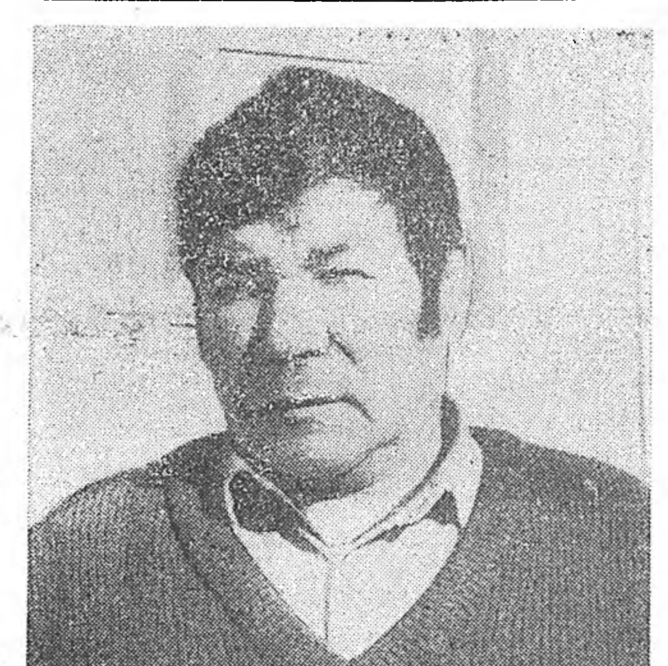
ТАРГАН МЯХАН ТУШААГДАА

Үүсэлэгдэхэ малаа зун, намарай сагта шадамар бэрхээр шахан таргалуулжа тушаадаг болоһон Захааминай районой Хамниин совхозой үхэршэд байгша ондо урагшатайгаар ажаллажа байна. Тусхайлбал, ажахын малшад гүрэндэ мяха тушааха жэлэйнгээ түсэбые болзорһоо урид, 15 процентээр уридшалан дүүргэ. Жэлэй эхинһээ хойшо Захааминай мяханай комбинадта бүхыдөө 3952 центнер шэгнүүртэй адууһа мал үүсэлэгдэхээр тушаагдажа, түсэбынь 512 центнерээр үлүүлэгдэбэ.

Илангаяа ноябрь һарын түрүүшын хахадта мал олоор тушаагдаа. Тодорхойлбол, үнгэрһэн арбан табан үдэрэй туршада 228 үхэр тус бүреэ 333 килограмм шэгнүүртэйгээр, эрхим тарганаар худалдагдаһан байна.

Тарганаар мал тушааха хэрэгтэ үхэршэдэй, оруулһан хубита ехэ ааб даа. Эдэнэйл һайнаар шахаһанай, бэлшээжэ таргалуулһанай ашa үрэ харагдаа гэшэ. Совхоздо мал шахан таргалуулдаг хоёр гүүртэ бии. Бүргын гүүртые Бадма Очиров, харин Уһанай гүүртые Иван Овчинников даажа абанхай. Эдэл гүүртэнүүдһээ гол түлэб тарган мал тушаагдаһан байна.

В. ПЕТРОВ,
хүдөө бэшэгшэ.

Хяагтын заһабарилгын-техническэ предприятиин жолоошон Федор Фатахович Багутдинов ашаа зөөхэ табан жэлэй хубиин даабари болзорһоонь урид дүүргэжэ амжаба. Тэрэ 30 жэлэй туршада жолоошоноор хүдэлнэ.

Оролдосотой һайнаар хүдэлһэнэйнгөө түлөө предприятиин захиргаанай зүгһөө оло дахин урмашуулагдаһан, КПСС-эй райкомой, райгүйсэдкомой Хүндэлэлэй грамотаар шагнагдаһан байха юм.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Ф. Ф. Багутдинов.

Е. СУРМАЧАЙ фото

ЭМНИГЭЙ ДЭЛҺЫЕ... ЭДИРШҮҮЛ ГҮРЭХЭ!

ХҮҮГЭДЭЙ театрай долоон хоног гэхэ гү, али «Театр — үхибүүдтэ» гэһэн недели үнгэрһэн гарагай долоондо эхилбэ гээшэ. Энэ үйлэтэй үшөө нэгэ һонин хабсарба. Тэрэ хадаа арбаад жэлдэ «заһабарилагдажа» байһан хүүхэлдэйн республикын театр нээгдэжэ, олон тоото эдир харагшадаа, тэдэнэй түрэлхидые баярлуулба. Театрай байшангай заһабари одоошье дүүрэжэ, шэнэ нэрэтэйгээр нээгдэбэ: **үхибүүдэй ба эдиршүүлэй театр** гэжэ нэрэтэйгээр соносхолдо бэшэгдээ.

Тэрэ үдэр театр түрүүн багашуулые суглуулжа, онтохоной орон нютагуудаар тэдэниие аяншалуулжа жаргуулһан байна. Өөһэдын театрай байшантай болоһон үхибүүдэй баярые юунтэйшье сасуулашагүй байгаа.

Үдэшын 6 сагта баһал үхибүүд, түрэлхид, республикын ноёд һайдууд сугларжа, энэ театр тусхайтаар нээгдэбэ. Театрай ахамад режиссёр Т. Б. Бадагаева богонихон үгэ хэлээд, тайзанайнгаа хүшэгын наагуур улаан лентэ татуулба. Артистнууд зал сооһоо нэгэ хүбүүхэниие бодхоожо, тайзан дээрэ гаргаад, гартань хайша барюулжа асууба:

— Хэн бэ нэрэшни?

— Боря.

— Боря, гартаа юу барибаш?

— Хайша.

— Энэ хайшагаараа улаан лентые таһа хайшалха болоболши даа. Хайшала!..

Олоной альга ташалга доро хүбүүн лентые таһа хайшалба. Һүүлдэнь мэдэхэдэм, хүбүүн **Хингеев** гэжэ обогтой байгаа.

Угаа хүхюун хүгжэм зэдэлээд, залуу театрай артистнар барандаа тайзан дээрэ гаранхай, хатар наадажа, дуу дуулажа, өөһэдынгөө баярые тэмдэглэн, харагшадые амаршалба.

Манай республикын олониитын түлөөлэгшэд баярта үдэрөөрнь театрай коллективые амаршалаа. Эгээл түрүүлэн оперо, баледэй академическэ театрай бүлэг артистнууд — үхибүүдтэ зорюулһан зүжэгүүдтэ наададаг дуушад дуу дуулалдан амаршалба. Гүрэнэй ород драматическа, Х. Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын академическэ театрай артистнууд, республикын Соёлой министерство, соёлой хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай обком, республикын зохёохы ажалтанай холбоонуудай, искусствын 8-дахи һургуулиин түлөөлэгшэд һайндэрөөрнь амаршалжа, баглаа сэсэгүүдые, үнэтэ бэлэгүүдые барюулһан байна.

Һүүлдэнь «Эмнигэй дэлһые хэн гүрэхэб?» гэһэн зүжэг харуулагдаа. Энэ зүжэг анхан табигдаһандаа орходоо һураггүй һайн болонхой байна. Эрэлхэг зоригтой, һайхан сэдьхэлтэй байхые идхаһан зүжэгые мүнөө хаража һууһан эдиршүүл хожомоо хэдшье боложо магадгүй: эмнигэй дэлһые гүрэхэ, эхи захагүй замбуулин соогуур һал хүлэгүүдые жолоодохо!

Үльгэр онтохоной орон соогуур үхибүүдые хүтэлхэ театр ёһотоороо мүндэлбэ гэжэ бэе бэеэ амаршалая!

Ц. ДОНДОГОЙ.

ПАРТИЙНА АЖАБАЙДАЛ

ТААРАМЖАТАЙ ХЭМЖЭЭНҮҮД АБТАНАГҮЙ

hүүлэй үедэ Ахын районой партийна организацида үзэл сурталай хүдэлмэри нилээдгүй hуларhан юм. Энэ юун дээрэhээ харагданаб гэбэл, нэн түрүүн эхин партийна организацинууд үргэн ниитэ хүн зоной дунда ябуулдаг ажал хүдэлмэриеэ hуларуулhан байна. Миин хөөрөөнүүд, уулзалганууд, асуудал харюунуудай үдэшэнүүд, полит-hуралсал үнгэргэгдэхээ болиhон юм. Партиин райком, тэрэнэй үзэл сурталай таhаг, бюро энэ шухала хүдэлмэридэ ехэ hула анхаралтай байжа, «hула табиhан hур» шэнги жолоогоо алдаhан байна. Эдэ бүгэдэн тухай hаяхан боложо үнгэрhэн районой XXVIII партконференци дээрэ ехэ шүүмжэлэлтэйгээр хэлэгдээ hэн.

Шэнэ hунгагдаhан партиин райком, бюро, үзэл сурталай таhаг (секретарь Наханцаков Д. Д.) урданайхи алдуу эндүүнүүдые дабтангүй ниитэ политическэ, ойлгуулмжын хүдэлмэриие шэнээр, мүнөөнэй эрхэ байдалда зохихоор эмхидхэхэ зэргэтэй болоно. Эндэ юун гэлтэйб гэхэдэ, урдань хүн зоной дунда ябуулжа байгаа бүхы ажалайнгаа hайн талыень шэлэн абажа, тэрээндэ шэнэ амисхаал оруулжа, эхин партийна организацинуудай секретарьнарай, пропагандист болон агитаторнуудай, лекторнуудэй семинар зүблөөнүүдые эмхидхэхэ шухала. Сэхыень хэлэхэдэ, hүүлэй 2—3 жэлнүүдэй туршада хүн зон эрдэм мэдэсэ ехэтэй болоо, тэдэндэ ямаршье лекци, элидхэлнүүд хэрэггүй болоо гэхэ мэтээр бодожолоод, үзэл сурталай хүдэлмэри hулаар ябуулагдана. Тиигэжэ хүн зонтоёо уулзаха, хөөрэлдэхэеэ болишонхойбди.

Харин мүнөө hанаад үзэхэдэ, ехэ буруу харгыда ороhон байгаабди. Энэмнай хадаа бэеынгээ амарые хараад, үзэл сурталай хүдэлмэриие «яба, өөрөө мэдэг» гэhэншүүгээр орхижорхиhон болонобди. Тэрэнэймнай аша үрэ элеэр харагдажа эхилээ. Ахын экспедициин, райсоведэй, Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой эхин партийна организациhаа хэдэн хүнүүд КПСС-hээ гаража ошоhон байна.

Хүн зонтой, олониитэтэй уулзаха, хөөрэлдэхөө болиходомнай, тэдэнэр «энэ парти гээшэнь бии юм гү, али хайшаа юм, яаhан нэгэшье хүн ябагшагүйб, хөөрэгшэгүйб, урдань яагаа үдэр бүхэндэ лекци, хөөрэлдөөнүүд, полит-hуралсалай хэшээлнүүд бологшо hэм» гэхэ мэтээр юрын хүнүүдэй олониинь хэлэнэ. Партиин, дайнай ба ажалай ветеранууд Р. Ш. Будаев, С. Д. Биданов гэгшэд партиин райкомойхид хүн зонтой уулзаха хөөрэлдэхөө болинхой гэжэ тон зүб шүүмжэлэл хэлэдэг байна. Эндэ тэндэ хаа-яа боложо үнгэрдэг хүн зоной олоор суглаhан суглаанууд дээрэ үгэ хүүр хэлэхэдээ, марксизм-ленинизмын классигуудай, В. И. Ленинэй хэлэhэн үгэнүүдые оройдоо дурдахаа болинхойбди. Тиимэ дээрэhээ районой партийна организациин эгээл эдэбхи ехэтэй коммунистнууд хүрэтэрөө тэдэниие мэдэнэгүй.

Урданьшье XXVII районно партийна конференци дээрэшье, жэшээлхэдэ, би эхин партийна организацинуудай секретарьнарай совет бии болгохо, тэрэнэй хүсөөр партийна политическэ, партийна эмхидхэлэй хүдэлмэри ябуулха тухай хэлээ hэм. Тэрэ хэлэгшыемни партиин райкомойхид аман дээрээ дэмжэhэн болоод, үнэн дээрээ «энэ яагаа хашартай юм, саашаа ябаг» гэhэншүүгээр бодомжолжо, тэрэ секретарьнарай совет мүнөөшье болотор эмхидхэгдээгүй байhаар. Мүнөө үе сагта партиин райкомой аппарадай үсөөржэ байха үедэ тиимэ совет бии байбал, партийна ажал ябуулхада, ехэ туhа нэмэри болохо байгаал ха гээд hанагдана. Тусхай түсэб баталжа, тэрэ совет хүдэлөө hаа, нилээдгүй ажал ябуулха ха гээд hанагдана. Мүн эхин партийна организациин залуу секретарьнарта баhал hургуулишье боложо үгэхэ байгаа.

Үнгэрhэн XXVIII районно партийна конференци дээрэ партиин Буряадай рескомой гэшүүн В. Л. Сыренова хэлэхэдээ, залуу секретарьнарта ехэ туhаламжа хэрэгтэй гээ hэн.

Шэнээр hунгагдаhан партиин Ахын райком үзэл сурталай ажал хүдэлмэридэ ехэ анхарал табиха болоно. Энэ тэрэ юумэ хэхэ байгаа гэжэ түсэблөөд лэ тэрэнээ бэелүүлэнгүй орхижо болохогүй.

Сэхыень хэлэбэл, хүн зоной дунда үзэл сурталай ажал хүдэлмэри ябуулха ехэшье, багашье дүй дүршэлтэй нүхэд манай районой партийна организацинуудта олон. Зүбөөр тэдэнэртэ түшэглэн хүдэлбэл, хэжэ байhан ажалнай урагшатай байха бэлэй.

В. ГАЛСАНОВ,
манай штатнабэшэ корр.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: (зүүн гарhаа) Виктор, Иван Скворцовууд.
А. ЦЫДЕНОВЭЙ фото.

АХА ДҮҮ ХОЁР— АБЫНГАА ЗАМААР

Зураглал

—Комсомол-залуушуул тухай гү? Хандагайн леспромхоздо амжалтатай хүдэлжэ ябаhан экипаж бии. Бүридэлдэнь аха дүү Виктор, Иван Скворцовууд ороно. Магтаалда хоюулаа хүртэмөөр юм. Хоюулан комсомолой гэшүүд,— гэжэ ВЛКСМ-эй райкомой секретарь, Россин комсомолой түрүүшын съездын делегат, мүнөө Дээдэ-Тайлсын совхозой парткомой секретаряар хүдэлжэ байhан Олег Павлов, май hарада намтай уулзахадаа, хэлээ бэлэй.

Аха дүү хоёртой уулзаха арга олдодоггүй hэн. Одоошье алтан намарай ольбоёо оруулжа байха үеэр Хандагайн леспромхозой модо бэлэдхэдэг участогта хүрэбэб. Майла нютагтахи дээдэ складта оробоб. Энэ үедэ КрАЗ түхэлэй автомашинада модо ашажа байhан хүбүү обёорhомни, нөөхи танилсахаяа хүсэhэн Виктор Скворцовни байшаба.

—Дүү Ивантаяа сугтаа хүдэлнэбди. Машинамнай бүрин бүтэн. Зунай август hарада хура бороо ехээр орожо, ойн харгынуудые муудхаагаа даа. Хүбшын горхонууд hабаhаа халяад, урылан урдажа, харгынуудыемнай hэндаргаагаа. Зарим тээгээ бүри гүнзэгы нүхэнүүдшье бии болоо. Тиигээшье hаань, модоёо шадал соогоо зөөгөөбди,— гэжэ Виктор хөөрэхэ зуураа, үдхэн хара үhэеэ өөдэнь эльбэжэ, магнайдаа сугларhан хүлhэеэ аршана.

Виктор Иван хоёрой эсэгэ мүнөө наhатай боложо, амаралтада гаранхай. Тиигээшье hаа, түрэл коллективтээ ходол ерэдэг, гараж, мастерскойнуудтаа ородог, хуушанайнгаа танилнуудтай уулзажа хөөрэлдэдэг юм. Одоол тиихэдээ сэдьхэлээ ханадаг даа.

Иван Иванович модо зөөдэг ашаанай автомашина ходо жолоодоо юм. Эгээл дүршэлтэй жолоошодой нэгэн мүн. Нютагай хүн хадаа түрэл байгаалияа хамгаалгын асуудалда онсо анхарал табидаг. Уhа голнуудай эрье шадар, сэбдэг хүйтэн уларилтай газарнуудай модо отололгые огто болюулха гэhэн hанамжатай.

—Манай леспромхоз ой модоо нарин зуруудаар отолно. Унагаагдаhан модон мүн лэ энэл гуримаар шэрэгдэдэг. Мүнөө үедэ нарин зуруудай гурим хуушараа гэхэдэ, алдуугүй. Модоной «наhа» хараадаа абажа, амяарлан отолхо саг хүрэжэ ерээ. Гэбэшье энэ талаар таатай шэнэ оньhон техникын үгы байhаниинь харамтай. Үгэ хэрэг хоёрнай хэзээ алгасалгүй болохо юм? Мэдэхын аргагүй. Арсалдаатай, хүлгөөтэй энэ сагта урагшатай алхамшье хэхэнь бэрхэтэй ха гээд hанагшаб,— гэжэ ой модоной ажахын ветеран И. И. Скворцов хөөрөө hэн.

Хэдэн жэлэй саада тээ Виктор Иван хоёр Хориин техническэ мэргэжэлэй 37-дохи училищи дүүргэжэ, жолоошоной мэргэжэлтэй болоhон байна. Урдандаа эсэгэтэйгээ сугтаа утын харгыда ябалсажа, жолоошоной хүнгэн бэшэ хүдэлмэритэй танилсаhан ааб даа.

Мүнөө аха дүү Скворцовууд Хандагайн леспромхозой ашаанай автомашинын эрхим экипажай гэшүүдэй тоодо ороно.

Аха дүү Скворцовуудай комсомолой гэшүүд туладань парти ба комсомол тухай өөрынгөө hанамжа хэлэхыень дурадхабаб.

—Комсомолые муушалха үндэhэн намда үгы. ВЛКСМ-эй гэшүүн ябаhандаа голхорногүйб. Партиимнай ерээдүйн үндэhэн ха юм. Теэд энэ ерээдүйдөө юундэшьеб хайша хэрэгээр хандаха саг гарана. Комсомолой хүдэлмэри эрид hайжаруулангүй, партиин нэрэ хүндые саашадаа үргэхэнь бэрхэтэй ха,— гэжэ дүү Иваниинь табиhан асуудалдам харюусаа бэлэй.

—Манай леспромхозой комсомолой организациин хүдэлмэри обёоросогүй. Теэдшье хаана иимэ хүдэлмэри бурьялжа байгаа юм? Бү мэдэе. Залуушуултай хүдэлмэри hайжаруулангүй парти ерээдүйдөө найдамтай халаантай болохогүй ха,— гэжэ Виктор дүүгэйнгээ hанамжа батадхаба.

Г. БАДМАЕВ.

Малай үбэлжэлгэ —шанга шалгалта

УРДЫНГАА СОЛО АЛДААГҮЙ

Олон жэлдэ hаалишанаар ажаллажа, нилээд дүршэhэн, шадабаритай болоhон Ирина Николаевна Растригина Бага-Амаладайнгаа hаалиин фермэдэ урда мэтэ эрхимлэhээр. Энэ жэлэй намар Баунтда хүндэхэн байгаа. Эртүүр хүйтэржэ, бэлшээри саhа мүльhөөр хушагдаа. Гадна элбэгээр эдюулхэ үбhэ тэжээлшье хаанаhаа байхаб. Бүхэли зунаараа, намартаа ороhон хура бороогой хойшолон эли hэмкай даа.

Хэды бэрхэтэйшье hаань, Ирина Николаевна бүлэг үнеэдээ hайнаар харууhалhанай ашаар hара бүхэндэ социалис мүрысөөндэ эрхимлэнэ. Тэрэ байгша ондо үнеэн бүриhөө 2000 килограммhаа бага бэшэ hү haaxa зорилготой юм. Тиин үнгэрhэн 10 hарада түрүү hаалишан үнеэн бүриhөө 2042 килограмм hү абажа, түсэбөө уридшалба. Мүнөө hаалишан Ирина Николаевна жэлэй дүүрэтэр сагаан эдеэ элбэгээр абажа бэлэдхэхын түлөө тэмсэлдэ оронхой ажаллана.

В. ЕРОХИН.
Баунтын районой «Амалатский» совхоз.

ОРОЛДОЛГОhОО ЭХИТЭЙ

Кировэй нэрэмжэтэ совхозой малшад байгша ондо сагаан эдеэ үйлэдбэрилхэ, тэрэнээ гүрэндэ худалдаха талаар яhала амжалтатай хүдэлжэ ябана. hүүлэй мэдээгээр тоhоной заводто дүн хамта 10.194 центнер hүн худалдаган абтаа. Энэнь нёдондонойхидо орходоо 1000 центнерээр дээшээ юм. Жэлэй эхинhээ хойшо үнеэн бүриhөө дунда зэргээр 2200 килограмм hүн hаагдаhан байха юм. hаамхай үнеэн бүхэн мүнөө жэлдэ 1984 оной энэ үеынхидэ орходоо аяар 400 килограммаар ехэ hү үгөө.

Энээнhээ гадуур гүрэндэ тушаагдаhан бүхы hүнэйнь арбанай нэгэ хубинь үмсэhөө суглуулагдаhан байна. Энэнь аяар 100 тонно hүн болобо гэшэ. Иигэжэ энэ нютагай хүн зоной үлүү гараhан hүеэ үбэлэй hаранудай хугасаа соо гүрэндэ тушааха гэжэ эрмэлзэжэ ябаhаниинь hайшаалтай.

М. ДАГБАЕВА.
Сэлэнгын район.

ПРОЕКТ

ПАРТИИН ГЭШҮҮНЭЙ ТҮЛБЭРИНҮҮД БА КПСС-эй ОРГАНИЗАЦИНУУДАЙ ФИНАНСОВО-АЖАХЫН АЖАЛ ЯБУУЛГА ТУХАЙ ИНСТРУКЦИ

КПСС-эй XXVIII съездын даалгабариин ёhoop дурадхагдаhан инструкциин проект бэлдэгдэз юм. Өөhэдынгөө ажаглалтануд болон дурадхалнуудые КПСС-эй ЦК-да гү, али ЦКК-да, үгышье hаа ондоо партийна комитедтэ эльгээхые КПСС-эй ЦК-гай Секретариат ба ЦКК-гай Президиум коммунистнуудые, тус документээр hонирхоhон бүхы хүнүүдые гүйна.

I. КПСС-эй ГЭШҮҮДЭЙ ТҮЛЭХЭ ГЭШҮҮНЭЙ ТҮЛБЭРИНҮҮД ТУХАЙ. ГЭШҮҮНЭЙ ТҮЛБЭРИНҮҮДЭЙ ХЭМЖЭЭНҮҮД.

1. КПСС-эй Уставай 38-дахи параграфай ёhoop, партиин гэшүүдэй hара бүри түлэхэ гэшүүнэй түлбэринүүд иимэ хэмжээтэйгээр тогтоогдоно:

hарадаа иимэ олзо олгошод
70 түхэриг хүрэтэр 10 мүнгэ оруулха,
71-hээ 100 түхэриг хүрэтэр 20 мүнгэ оруулха;
101-hээ 150 түхэриг хүрэтэр 30 мүнгэ оруулха,
151-hээ 250 түхэриг хүрэтэр 1 процент
250 түхэригhөө дээшэ 2 процент

Хэрбээ дуратай hаа, КПСС-эй Уставаар тодорхойлhон хэмжээнhээ ехээр коммунистнууд гэшүүнэй түлбэринүүдые түлэхэ аргатай.

Ажаглалта: КПСС-эй гэшүүндэ орохоhоо урид туршалгын болзор гараха үедэ партиин гэшүүнэй түлбэри түлэгдэдэггүй.

2. Тооложо гаргагдаhан салингай мүнгэнhөө, шангуудhaa, гонорарнуудhaa, коммунистнуудай ажал ябуулгатай холбоотой али болохо бусад шагналнууд болон түлбэринүүдhээ, стипендинүүд ба пенсинүүдhээ, мүн тэрэшэлэн ажалша коллективүүдэй акцинуудаар абтаhан хуби мүнгэнhөө, предприятиин, эмхи зургаанай, организациин, колхоз, совхозой, кооперативай ашаг олзые (доходые) хубаарилhанай эсэстэ абтаhан бусад доходуудhaa партийна гэшүүнэй түлбэринүүд түлэгдэдэг. Натуральна түлбэриин бүхы түхэл янзанууд гүрэнэй худалдан абалгын сэнгүүдээр мүнгэндэ тоологдодог.

Хубиин ажал хэдэг гү, али ажалша ажахын бүридэлдэ хүдэлдэг коммунистнууд финансын зургаануудта үгтэдэг декларацинууд соо заагдаhан доходой бүхы мүнгэнhөө гэшүүнэй түлбэри түлэдэг.

Подрядта хабаададаг гэр бүлын гэшүүдтэ адляар тодорхойлогдодог салинhаа гэр бүлын подрядай гуримаар хүдэлдэг коммунистнууд гэшүүнэй түлбэри түлэдэг.

Салингайнгаа заримыень совет мүнгөөр, заримыень гадаадын валютаар абадаг коммунистнууд совет түхэригөөр ба гадаадын валютаар гэшүүнэй түлбэри түлэдэг. Салингай ниитэ хэмжээнhээ тэдэнэй түлбэриин хэмжээн тодорхойлогдодог. Тиихэдээ гадаадын валютануудай тусхай курсын үндэhөөр валютын хубинь тоологдодог.

Хилын саана хүдэлдэг коммунистнууд тоо бүридхэлдэ байhан орсной партийна организацинуудта гэшүүнэй түлбэринүүдые валютаар түлэдэг. Советскэ Союзда тэдэнэртэ тооложо гаргагдаhан бүхы янзын салинhаа гэшүүнэй түлбэринүүд совет түхэригөөр хилын саанахи командировкоhоо бусаhанайнь hүүлээр партийна биледэй хадагалагдажа байhан газарта абтадаг. Тиихэдээ СССР-эй заагдаhан коммунистда түлэгдэhэн hара бүриин салин тухай эмхи зургаанай гү, али предприятиин справка үндэhэ боложо үгэдэг.

Хилын саана гаргуулhан элдэб янзын хэблэлнүүдэй, толилолгонуудай, үгэ хэлэhэнэй түлөө гонорарнуудые абахадаа, коммунистнууд хуулиар хараалагдаhан гүрэнэй налогууд болон комиссионно түлбэринүүдые тоодо оруулангүй, абтаhан бүхы мүнгэнhөө партийна түлбэринүүдые түлэдэг.

3. Салинда нэмэжэ тоологдоhон мүнгэн, нэмэлтэ салин, доход, шангууд, гонорарнууд, мүн бусад янзын мүнгэн урмашуулганууд, мүн тэрэшэлэн саг зуура ажал хэхэ аргагүй байhан шалтагаанаар социальна гү, али кооперативна страхованяар үгтэдэг тэдхэмжэнүүд коммунистнуудай гол салинтай (доходтой) хамта партийна гэшүүнэй түлбэриие түлэхэдэ хараада абтадаг. Хүдэлдэг коммунистнууд - пенсионернүүд пенсиhээ ба салинhaa (доходhоо) партиин гэшүүнэй түлбэринүүдые амяарнь түлэдэг.

4. Онсо даабари дүүргэhэнэй түлөө (албанай ба эрхэтэнэй уялга дүүргэхэдээ гү, али түймэр саралгада, гэнэ усал саралгада шэн зориг гаргаhанай түлөө) коммунистнуудай абаhан шангууд ба тусхай түлбэринүүд, депутадай ажал ябуулхадань арадай депутадуудта үгтэдэг түлбэринүүд, хубиин ойн баярай үдэрнүүдтэй дашарамдуулан нэгэн доро үгтэhэн шангууд, хүдэлмэрилэгшэдэй ажалhaa гарахада нэгэн доро үгтэдэг тэдхэмжэнүүд, ондоо ажалда ороходо үгтэдэг подъёмно, командировочно мүнгэн, тэрэнэй орондо салинда нэмэжэ үгтэдэг мүнгэн, натуральна түлбэриин ба хангалгын орондо үгтэдэг, албанай хэрэгээр ябахын тула хубиин хүнгэн автомобильнуудые хэрэглэhэнэй түлөө үгтэдэг бусад мүнгэн түлбэринүүд, гүрэнэй урьhаламжаар ба лотерейнүүдээр абтаhан шүүбэринүүд, мүн тэрэшэлэн угай зөөри ба мүнгэн гэшүүнэй түлбэринүүдые абахада хараада абтадаггүй.

Инвалид болоhон шалтагаанаар, мүн хуулиин наhанда хүрөөдүй үхибүүдтэ тогтоогдоhон пенсинүүд, олон үхибүүтэй эхэнүүдтэ, хууляар тогтоогдоhон наhатай болоторнь үхибүүнэйнгээ хойноhоо харууhалдаг эхэнүүдтэ, инвалидуудай хойноhоо харууhалагшадта үгтэдэг тэдхэмжэнүүд, ажалай уялгануудые дүүргэжэ байгаад, гэмтэhэн гү, али бэе муутай болоhон хүдэлмэришэд болон алба хаагшадта түлэгдэдэг тэдхэмжэнүүд гэшүүнэй түлбэринүүдые түлэхэдэ, хараада абтадаггүй.

5. Хэрбээ партиин гэшүүнэй бэеын элүүр эй байдалаар гү, али наhанай талаар партийна ажабайдалда дүүрэн хэмжээгээр хабаадаха аргагүй hаань, тэрэнэй мэдүүлгын үндэhөөр эхин партийна организаци гэшүүнэй түлбэринүүдые түлэлгэhөө тэрэниие сүлөөлхэ эрхэтэй.

Комсомолой организацинуудта түлбэринүүдые түлэдэг hаа, комсомолой хүдэлмэридэ байдаг коммунистнууд партиин гэшүүнэй түлбэринүүдые түлэлгэhөө сүлөөлэгдэжэ болохо.

Салин, пенси гү, али ондоо доход абадаггүй коммунист бүхэн тушаа түлбэриин хэмжээе тодорхой эрхэ байдалые хараада абажа, партийна организаци тодорхойлдог.

ГЭШҮҮНЭЙ ТҮЛБЭРИНҮҮДЫЕ АБАХА ГУРИМ ТУХАЙ

6. Тоо бүридхэлдэ байhан партийна организацида партиин гэшүүн бүхэн hара бүри гэшүүнэй түлбэринүүдые оруулдаг.

Коммунистнуудай hарын салингай, бүхы янзын нэмэлтэ түлбэринүүдэй болон шангуудай эсэслэн тодорхойлогдоходо, удаадахи hарын эхээр гэшүүнэй түлбэринүүд абтадаг.

Ажаглалта: Партийна стажыень сахилгатайгаар партиин гэшүүнэй КПСС-эй зэргэнүүдтэ hэргээгдэхэдэ, стажайнь таhалдуулагдаhан үедэ гэшүүнэй түлбэринүүдые тэрэнэй түлэхэ тухай асуудал эхин партийна организацяар шиидхэгдэдэг.

7. Ажалай онсо эрхэ байдалай шалтагаанаар хэдэн hара соо холын участогуудта хүдэлдэг коммунистнууд (оро үсхэбэрилэгшэд - адуулагшад, хонишод, далайн, загаhа олзоборилгын ба бусад флодуудай морягууд, бусад областьнуудта, хизаарнуудта, республикануудта ургаса хураалгада, тэжээл бэлэдхэлгэдэ хабаададаг механизаторнууд ба бусад) бусаhанайнгаа hүүлээр абаhан салинhaa гэшүүнэй түлбэринүүдые түлэдэг. Тэдэнэй үгы байhан сагта гэшүүнэй түлбэриин талаар ведомостьдэ коммунистын фамили тушаа «Хүдэлмэриин эрхэ байдалаар байбагүй» гэhэн тэмдэг хэгдэдэг.

Партиин гэшүүдэй мэдүүлгэнүүдээр предприятинуудай, эмхи зургаануудай, организацинуудай, колхоз, совхозуудай, кооперативуудай бухгалтеринүүдээр дамжуулан хэhэн ажалайнь түлөө тооложо гаргагдаhан салинhaa гэшүүнэй түлбэринүүд түлэгдэжэ болохо. Обкомуудай, крайкомуудай, республиканска автономито республикануудай партийна комитедүүдэй болон союзна республикануудай компартинуудай ЦК-нуудай гэшүүнэй түлбэриин талаар тусхай тоосоогоор оруулхын тула салинhaa дарагдаhан түлбэринүүдые бухгалтери Нөөсэлгын банкын городской, районно отделенинүүдтэ оруулдаг.

Коммунистын ээлжээтэ амаралтада, каникулда гарахада, мүн ондоо газарта ошоходо, 6 hараhаа дээшэ бэшэ болзороор урид гэшүүнэй түлбэринүүд абтажа болохо.

8. Эхин (цеховэ партийна организациин секретарь, тэрэнэй орлогшо гү, али партбюрогоор (парткомоор) түлөөлэгдэhэн коммунист гэшүүнэй түлбэринүүдые абадаг.

Эхин партийна организацида тоо бүридхэлдэ абтаhанайнь hүүлээр организацида шэнээр ерэhэн комунистнуудhaa гэшүүнэй түлбэринүүд абтадаг.

Гэшүүнэй түлбэринүүдые абахада, доходой хэмжээн ба абтаhан түлбэри ведомостьдэ бэшэгдэдэг, коммунист гараа табидаг. Партийна билет соо түлбэри түлэhэн тухай бэшэгдэдэг, тамга табигдадаг, тэрэниие абаhан хүн гараа табидаг. Хүдэлдэг коммунист-пенсионерэй гэшүүнэй түлбэринүүдые түлэхэдэ, ведомость соо тэрэнэй фамилиин бэшэгдэhэн мүртэ пенсиин мүнгэн ба тэрээнhээ абтаhан түлбэриин хэмжээн, доогуурнь энэл мүр соо салингай (доходой) мүнгэн ба түлбэриин хэмжээн, харин партийна билет соо салингайнь ба пенсиин хэмжээн, мүн тэрэшэлэн түлбэриин мүнгэн хамтадхагдаад бэшэгдэдэг. Совет түхэригөөр ба инвалютаар түлэгдэhэн гэшүүнэй түлбэринүүд ведомость соо, мүн партийна биледтэ хамталагдаад бэшэгдэдэг. Гадаадын валютануудай тусхай курсын ёhoop валютын хубиин хэмжээн совет түхэригөөр тодорхойлогдодог.

КПСС-эй Уставаар хараалагдаhанhaa ехэ хэмжээтэйгээр түлбэринүүдые түлэhэн ушарнуудта ведомостьдэ ба партийна биледтэ бодото дээрээ түлэгдэhэн мүнгэн заагдадаг.

Гэшүүнэй түлбэринүүдые түлэhэн тухай тэмдэглэхэ тамгын түхэл янза партиин райкомоор, горкомоор тодорхойлогдодог.

9. Гэшүүнэй түлбэринүүдые түлэлгын ведомость hара бүриин нэгэнэй үдэр нээгдээд, hүүлшын үдэр хаагдадаг. Тус партийна организацида тоо бүридхэлдэ байдаг партиин бүхы гэшүүдэй, тэрэ тоодо гэшүүнэй түлбэри түлэлгэhөө сүлөөлэгдэhэн коммунистнуудай фамилинууд (алфавидаар) ведомостьдэ бэшэгдэдэг. Коммунистын гэшүүнэй түлбэриие түлэhэн hүүлшын hара ведомость соо заагдадаг. Гэшүүнэй түлбэринүүдые абахада, удаадахи хүсэнэгүүдынь бэшэгдэдэг.

10. Гэшүүнэй түлбэринүүдые түлөөгүй ушарнуудта секретарь тэрэнэй шалтагаануудые мэдэжэ абаха, хэрэгтэй болоо hаань, партийна организациин үзэмжэдэ асуудал табиха уялгатай.

ГЭШҮҮНЭЙ ТҮЛБЭРИНҮҮДЫЕ ДАМЖУУЛГА БА ТЭРЭЭГЭЭР ТООСОЛГО

11. Тушаан абтаhан гэшүүнэй түлбэриин мүнгэн hарадаа нэгэ дахинhаа үсөөн бэшэ эхин, цеховэ партийна организациин байhан газарай Нөөсэлгын банкын эмхи зургаанудта тушаагдадаг. Обкомой, крайкомой, республиканска автономито республикын комитедэй ба СССР-эй Госбанкдахи союзна республикын компартиин ЦК-гай тусхай тоосоогоор тэрэ мүнгэн саашадаа оруулагдадаг.

СССР-эй Внешэкономбанкдахи КПСС-эй ЦК-гай хэрэгүүдые эрхилдэг управлениин валютын жэсада дамжуулхын тулада гадаадын валютаар абтаhан гэшүүнэй түлбэринүүд СССР-эй Внешэкономбанкын отделенидэ гү, али коммунистын валютаар салин абаhан предприятиин жэсада тушаагдадаг.

Коммунистнуудhaa абтаhан гэшүүнэй түлбэринүүд парткомуудта ба дээдын партийна комитедүүдтэ дамжуулагдаха ёhогүй.

12. Гэшүүнэй түлбэринүүдые түлэлгын ведомостьнүүд болон мүнгэ тушааhан тухай документнүүд эхин партийна организациин парткомдо гү, али партбюродо удаадахи тоосоото hарын табанай үдэрhөө хойшо бэшэ болзорто дамжуулагдадаг, байгша жэлые тоолонгүй, табан жэлэй туршада хадагалагдажа байдаг.

Ведомостьнүүдэй болон партийна түлбэринүүдые тушааhан тухай документнүүдэй үндэhөөр эхин партийна организацинуудай секретарьнар квартал соо ороhон гэшүүнэй түлбэринүүд тухай хамтын тоосоо бэшэжэ, партиин горкомдо, райкомдо үгэдэг.

Ажаглалта: 11-дэхи, 12-дохи пунктнуудта найруулагдаhан эрилтэнүүдые бэелүүлхэнь хүшэр хүндэ Холын Хойто зүгэй районуудта ба регионуудта, мүн тэрэшэлэн ажалай онсо илгаатай (вахтова арга, гүрэнүүдэй хоорондо ашаа зөөлгэ, циркын ба бусад коллективүүдэй, удаан саг соо гастрольдо ябалга гэхэ мэтэ) ажахынүүдтэ, предприятинуудта, эмхи зургаанудта гэшүүнэй түлэбринүүдые тушаан абаха гурим ба тушааха болзор, эхин партийна организацинуудай тоосолго партиин горкомуудаар, райкомуудаар тогтоогдодог.

13. Эхин партийна организацинуудай тоосоонуудай, мүн тушаажа абтаhан ба дамжуулагдаhан мүнгэн тухай документнүүдэй үндэhөөр партиин горком, райком городской, районно организаци бүхэнөөр квартал соо ороhон гэшүүнэй түлбэринүүд тухай хамтаруулhан тоосоо бэшэжэ, дээдын партийна комитедтэ дамжуулдаг.

Эхин партийна организацинуудай тоосоонуудай, нөөсэлгын банкнуудай отделенинүүдhээ абтаhан мэдүүлгэнүүд-мэдээсэлнүүдэй, мүн гадаадын валютын абтаhан тухай документнүүдэй үндэhөөр партиин горкомууд болон райкомуудта гэшүүнэй түлбэринүүдые түлэлгые бүридхэлгын карточканууд бэшэгдэдэг.

Обкомууд, крайкомууд, республиканска автономито республикануудай партийна комитедүүд болон союзна республикануудай компартинуудай ЦК-нууд городской, районно партийна организаци бүхэнөөр гэшүүнэй түлбэринүүдэй оролгые бүридхэлдэ абадаг. Союзна республикануудай компартинуудай ЦК-нууд союзна республикын компарти бүхэнөөр квартал бүри хамтаруулhан тоосоо бэшэжэ, КПСС-эй ЦК-да дамжуулдаг.

ГЭШҮҮНЭЙ ТҮЛБЭРИНҮҮДЫЕ ТУШААН АБАХА ХҮДЭЛМЭРИИЕ ХҮТЭЛБЭРИЛГЭ

14. Партийна комитедүүд гэшүүнэй түлбэринүүдые тушаан абаха, бүридхэхэ ба тоосохо талаар хүдэлмэриие хүтэлбэрилдэг. Партийна организацинуудтахи эдэ асуудалнуудай талаар хэрэг байдалые, гэшүүнэй түлбэринүүдые түлэхэ талаар Уставай эрилтэнүүдые коммунистнуудай хэр зэргээр дүүргэдэг байhаниие тэдэнэр үе-үе болоод хаража үзэдэг.

15. Эхин партийна организацинуудта гэшүүнэй түлбэринүүдые түлэхэ талаар байдалай хойноhоо хиналта эдэ партийна организацинуудай хиналтын (шалгалтын) комиссинууд бэелүүлдэг.

Партиин горкомууд, райкомууд болон хиналтын (шалгалтын) комиссинууд жэлдэ нэгэ дахинhаа үсөөн бэшэ эхин партийна организаци бүхэндэ партиин гэшүүнэй түлбэринүүдые түлэлгын ба бүридхэлдэ абалгын документнүүдые шалгадаг.

II. КПСС-эй ОРГАНИЗАЦИНУУДАЙ ФИНАНСОВО-АЖАХЫН АЖАЛ ЯБУУЛГА ТУХАЙ

1. Гэшүүнэй түлбэринүүдэй, хэблэлэй, үйлэдбэриин-ажахын ажал ябуулгаhаа ороhон доходой мүнгөөр, коммунистнуудай болон зарим эрхэтэдэй hайн дураараа оруулhан мүнгөөр, хэрбээ хүсэндөө байгаа хуулида зүришэхэгүй бэшэ hаань, ороhон ондоо мүнгөөр КПСС-эй организацинуудай финансово-ажахын ажал ябуулга бэелүүлэгдэдэг.

2. Обкомуудай, крайкомуудай, республиканска автономито республикануудай комитедүүдэй, союзна республикануудай компартинуудай ЦК-нуудай пленумүүд дээрэ партийна бюджедые баталха үедэ городской болон районно партийна организацинуудаар мүнгэн зөөри хубаарилагдадаг. Тиихэдээ партийна организацинуудай ажал ябуулгые хангаха финансова эрхэ нүхэсэлнүүдые байгуулха гурим баримталагдадаг. КПСС-эй Уставай ёhoop, ороhон гэшүүнэй түлбэринүүдэй мүнгэнэй 50 процент хүрэтэр эхин партийна организацинуудай хэрэглэмжэнүүдтэ үгтэдэг.

Горкомой, райкомой дэргэдэхи финансова комиссиин дурадхалнуудые хараада абан, эхин партийна организацинуудай секретарьнарай гү, али эхин партийна организацинуудай секретарьнарай соведүүдэй хабаадалгатайгаар эхин организаци бүхэндэ үгтэхэ мүнгэн гү, али дотациин мүнгэн городской, районно партийна организацида тодорхойлогдодог, партийна комитедэй пленумээр баталагдадаг. Жэлэй туршада эхин партийна организацинуудта хараалагдаагүй гаргашануудта мүнгэ hомолхын тула партиин горкомуудта, райкомуудта мүнгэнэй нөөсэ жэса байгуулагдажа болохо.

Заагдаhан жэсын хэмжээн ба тэрэниие гаргашалха гурим зохихо партийна комитедэй пленумээр тодорхойлогдодог.

3. Гэшүүнэй түлбэринүүдhээ тогтоогдоhон процентын ёhoop үгтэдэг мүнгэнэй, үнгэрhэн жэлнүүдhээ үлэhэн мүнгэнэй, мүн тэрэшэлэн үйлэдбэриин ажал ябуулгаhаа ороhон доходой, hайн дураараа оруулhан түлбэринүүдэй үндэhөөр эхин партийна организаци бүхэн жэл бүри доходой ба гаргашануудай смету зохёодог, тиихэдээ тус партийна организацида сүлөөлэгдэhэн хүдэлмэрилэгшэдые барижа байха гаргашануудые тэрээндэ оруулдаг. Хамтын партийна суглаан дээрэ гү, али райкомой эрхэнүүдтэй парткомой заседани дээрэ смету баталагдадаг.

Бодото дээрээ хэрэгтэй байhыень, финансова арга боломжонуудые болон КПСС-эй ЦК-гаар баталагдаhан салингай хэмжээнүүдэй үндэhөөр эхин партийна организаци сүлөөлэгдэhэн хүдэлмэрилэгшэдые барижа байха, мүн тэдэнэй ажалай түлбэриин хэмжээнүүд тухай асуудал шиидхэдэг. Тиихэдээ партийна организацинуудай сүлөөлэгдөөгүй секретарьнарта мүнгэ нэмэжэ түлэхэ арга хэрэглэгдэжэ болохо.

4. Эхин партийна организацинуудай ажал ябуулгада мүн-

…ЭЛЖЭЛГЭҺӨӨ СААШАНХИ …АЙДАЛ ДУЛДЫДАХА

(РАЙСОВЕДЭЙ СЕССИ ДЭЭРЭҺЭЭ ХЭГДЭҺЭН ТЭМДЭГЛЭЛ)

…депутатадуудай Түнхэнэй …Советэй IV …«Малай үбэлжэлгэ… …дуудай хүдөө ажахынуудай, районой болон эмхи зургаанай… гэһэн гол һуури эзэлһэн …оведэй түрүүлэгшэ Моглоев тус асуудал хэхэдээ, 10 һа… дунгүүдые тайл… …һэнэй ёһоор, нёдондой энэ үеынхиһээ …тушаагдаһан, бага …бэрилэгдэһэн, нэгэ …неэһээ 1770 кило… һаагдаһан байба. «Сибиряк» колхозууд, Харбяангуудай сов… …нда мяха худалда… …ээ 53—68 процент …

…элидхэлшын тэм… ёһоор, Түнхэнэй рай… …too толгой оло… байха горитой гар… …до ороно. Үнгэр… …соо эндэ 1242 …тэ мал, 189 морин, …рзалһан байха юм. …ёһоор хэлэхэ боло… …ай «Маяк» гү, али «Саяны» колхозуу… …ынь хаража байһан нэгэ доро гарзал… …— гэжэ Анатолий …дэмы тэмдэглэз…

…досоо гашуудал …эдэ баримтанууд …е һаа, үнэн барим… …дхэлшэ районойн…

гоо мал ажалай бодото байдал тухай сессидэ суглаарагшадта мэдээсэхэдээ, депутат болон хүтэлбэрилэгшэ бүхэнэй бодомжолго, үзэл, иимэ байдалһаа хайшан гээд гараха тухай бултадаа хэлсэхэ гэһэн зорилго урдаа табиһан байна. Тиигээгүйдөө шэнэ эрхэ байдалда хүдэлжэ эхилхэдээ, һаалишад, механизаторнууд болон бусад хүдэлмэрилэгшэдэй төө салин хүлһэ яажа түлэхэ, социальна болон соёлой-ажаһуудалай эрилтэ хангалгын барилгануудые юугээрээ бариха болоноб? Эдэ бүгэдые хангангүй, кадрнуудые барилтай гү? 150—180 түхэригөөр хэн үнеэ һаахаяа ерэхэб, хэн газар хахалжа, таряа хадаха гээшэб?

— Иимэ байдалһаа гарахын тула шэнэ ёһоор бодомжолхо, ажаһууха, хүдэлмэрилхэ болонобди. Демократи гээшэмнай наадан бэшэ. Манай ажалай гол хинагша — арад зомнай манһаа ондоогоор асуужа эхилхээ байна,— гэжэ нүхэр Моглоев суглаарагшадта хандаа һэн.

Депутадууд, сессидэ уригдаһан хүдөө ажахын болон промышленностиин мэргэжэлтэд, хүтэлбэрилэгшэд, буурал толгойтой ветеранууд райсоведэй түрүүлэгшын хэлээшые анхаралтайгаар шагнажа, бултадаашье үгэ хэлэхээр бэлэн харагдаа бэлэй. Жэшээлхэдэ, Саянай совхозой ахамад зоотехник С. Ж. Имескенов сесси дээрэ иигэжэ хэлээ:

— Малай үбэлжэлгые яажа үнгэргэхэ тухай асуудал ажахын дирекци дээрэ һая харагдаа һэн. Нёдондо жэлэйхиһээ тэжээлээр багаар хангагданхайбди. Һаалишаднай мүнөө дунда зэргээр үнеэнэй 4 килограмм һү һаажа байна. Фермэнүүднай, хэнэйшье мэдэһээр, хуушан, бүхы хүдэлмэринь гараар хэгдэнэ. Һайн юумэмнай гэхэдэ, тэжээл бэлдэхэлэй… цехүүд яһала һайнаар хүдэлнэ. Малшадай дунда ойлгуламжын болон эмхидхэлэй горитой хүдэлмэри ябуулагдана. Ниитын малай үбэлжэлгые амжалтатай үнгэргэхын тула бүхы хүчөө хэрэглэжэ,— гээд тэрэ тэмдэглэбэ.

Удаань үгэ абаһан «Маяк» колхозой ахамад зоотехник Б. Н. Турбянов һү һаали дээшэлүүлхэ талаар ямар арга боломжонуудтай байһанаа тобшолон хэлээ. Тиигэхэ зуураа, һаалишадай дунда ойлгуламжын хүдэлмэри һайнаар ябуулха шухала гэжэ онсолон тэмдэглэгдэһэн байха юм.

— Малай үбэлжэлгын амжалтатай үнгэрхэ хэрэгтэ малшадай али бүхы хангалга һайжаруулха шухала,— гээд Саянай совхозой директор В. Р. Сыденов зааба. Малшадые хилээмэ, тоһон, саахараар таһалгаряагүйгөөр хангаха шухала. Тэрэгүйгөөр хүдөө ажахын продукци дээшэлүүлэгты гэжэ малшадые баалахамнай буруу,— гэжэ Владимир Раднаевич тон зүб тэмдэглэһэн байна. Элидхэл хэһэн нүхэр Моглоевшье эдэ асуудалнууд дээрэ мүн лэ дэлгэрэнгыгээр тогтоо һэн. Тиимэһээ промышленна болон хүн зониие хангалгын албануудай хүтэлбэрилэгшэд тус сессидэ дэмы уригдаагүй байгаа. Үгэ хэлэһэн хүн бүхэн хангалгын асуудал дээрэ ехэ, багааршье һаань, тогтоо һэн.

Райпотребсоюзай түрүүлэгшэ нүхэр П. Р. Баклановай тэдэндэ ямар харюу үгэһэниинь гэхэдэ:

— Хилээмэнэймнай завод жаахан ха юм даа. Тиимэһээ хайшаншье гэжэ хүдэлэ, үндэр бүтээсэ түйлахын аргагүй. Тиимэ дээрэһээ нютаг бүхэндэ жаа жаахануу пекарнинуудые бариха болоошо даа… Тэрэньшье тэрэ. Тэдэ хилээмэн малшадта үдэр бүри хэрэгтэй. Толтойдо бага пекарнинууд бии ха юм. «Восточные Саяны», «Мир» колхозуудые, Саянай совхозые хилээмэр хангахаяа яанаб? Харин жэнганагүй бшуу.

Райсоведэй түрүүлэгшэ А. Д. Моглоев райпотребсоюз малшадые хилээмэн, тоһон, саахар, талхан болон тамхинай хубинуудаар хангахын тула бүхы аргануудые хэрэглэхэ ёһотой гэһэниие байха. Үнэхөөрөөшье эдэ асуудалнуудые шиидхэхэ, ажалша зониие хайшан гэжэ һайнаар хүдэлгэрэгтэй байнаб даа.

Депутадууд, ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд болон мэргэжэлтэдэй хэлэһэн үгэнүүд соо шүүмжэлэлшье бага бэшэ байгаа. Тиигэбэшье, манай һанахада, дэлгүүрэй үеын харилсаан, хубиин харюусалга, ажахынуудай бэеэ даагаад хүдэлхэ тухай асуудалнуудта сесси дээрэ гүйсэд харюу үгтөөгүй гэхээр байна. Гол элидхэл дотор энээн тушаа сэхэ хэлэгдэһэн байгаашье һаань, үгэ хэлэгшэд тэрэниие саашадань тодорхойлжо, фермэ, гүүртэнүүдые хайшан гээд арендэдэ оруулхаб, энэ талаар хүн бүхэндэ ямар хараа түсэб байнаб гэжэ хэлсээгүй үлөө гэжэ тэмдэглэхэ ушартай. Ажалай ветеран депутат Б. С. Тонтоев энэ талаар зарим тэды һэдэлгэ хээ. Тиигээд харюугүй үлэһэниинь харамтай байгаа.

Тус сессиин хүдэлмэри шагнаад байхада, районой ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд болон зооветмэргэжэлтэд, нэн түрүүн өөһэдөө ажалдаа хандасаяа хубилгаха ёһотой ха гэһэн бодол түрэнэ. Тиигээгүй һаа, хүдөө ажахын продукци элбэг дэлбэг болгохонь бэрхэтэй хэбэртэй. Тулюур түйган байдалтай ажахынууд дэлгүүрэй эрхэ байдалда хумхиин тооһон болошохо жэшээтэйл.

Райсоведэй сесси малай үбэлжэлгые амжалтатай үнгэргэлгэдэ шэглүүлэгдэһэн тогтоол баталан абаа.

В. СЕМЕНОВ,
манай штатнабэшэ корр.

Согто-Хангилай һургуулиин 60 жэлэй ойдо

ЭРДЭМ ОЛГОҺОН ГУЛАМТАМНАЙ

Согто-Хангилай һургуулиин 60 жэлэй ойн баярай һайндэрэй болохоёо байхада, нютагайхидаймнай досоо урма баяраар дүүрэхэдэл гэжэ, түрэл һургуулияа, зааһан багшанараа домоглон дурсажа, сэдьхэлэйнгээ гүнзэгы ухаанһаа хэдыхэн үгэнүүдые хэлэхэ болоһоноо ойлгонобди.

Би өөһэдынгөө сасуутантай хамта найматайдаа 1940 ондо нэгэдэхи классай богоһо алхаһан байнаб. Тиихэдэ манайхин гэр бүлөөрөө Улаан-Булаг ошожо, хүбүүгээ һургуулида оруулхаяа табигдаһан юм. Аба байрада түлеэ шэрэжэ асардаг, эжы үхибүүдэй хубсаһа хунар угаадаг ажалтайнууд байгаа. Манайда колхозой түрүүлэгшэ Доржижаб Ракшаин тоосоошон Базар Будаев хоёр өөһэдынгөө Долгор, Батожаргал гэжэ үхибүүдые байлгажа, намтай суг нэгэдэхи класста оруулһан юм.

Согто-Хангилай эхин шатын һургуули гээшэ Улаан-Булагта байгаа. Уужам һаруул сонхонуудтай, үндэр сагаан фундамент дээрэ табигдаһан томо модон байшан гэр соо эхин классай һурагшад номоо үзэдэг һэн.

1940 оной сентябриин 1-эй үдэр. Улаан-Булаг һууринай үхибүүд олоороо һургуулиин талмай дээрэ жагсаалда зогсобод. Сэбэр сагаан шарайтай, хурса һонор харасатай, хүзүүндээ улаан галстук зүүһэн, сула үндэр бэетэй хүбүүн алтаар толотомо шара гуулин горнынгоо абяае болюулба. Мүнөө минии һанахада, тэрэ аргагүй гоёор, хүн зоной хорхойтохоор наадаа һэн. Хожомынь тэрээндэ хүрэхөөр үлеэжэ наадаһан хүниие мүнөөшье хүрэтэр олоогүйб. Минии һайхашааһан горнист һүүлдэнь минии танихада, Гармын Ашагтын Сагаан ахай болоогшо һэн. Тэрэ дайнда ябажа ерээд, эрхим таряашан ябаа. Тэрээнэй үбсүүн дээрэ Ажалай Улаан Тугай орден толотожо, нютагайхидай баярые элихэнээр һанагшаб.

Хори гаран найма наһатай Согто-Хангилай сомоной Сталинай, Кировэй, ба «Улаан-Туяа» колхозуудай колхозниг гуудай үхибүүдые суглуулжа, түрүүшымнай багша Бато-Цырен Доржиевич Доржиевай бидэндэ үзэг бэшэгтэ оруулжа, тоо бодолго бодуулжа, зураг зуруулжа, шүлэг хэлүүлжэ, элдэб дуунуудые ханхинаса дуулуулжа һургаһыень мүнөө болотор ухаан бодолдоо хадагалжа, урма баяртай ябагшаб. Дайнай хатуу шэрүүн жэлнүүдые үнгэргөөд, иишэ тиишээ таража сасарһан байнабди. Сасуутанаймнай дундаһаа Буда Дамдинов Москвагай Тимирязевай нэрэмжэтэ Академи дүүргэжэ, эрдэмтэ-агроном болоо һэн. Батоева Бутит Батоевна Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институт дүүргэжэ, бүхы наһаараа Ага тосхондо багшалаа. Балдан-Доржи Бадмаев СССР-эй Журналистнуудай холбооной гэшүүн, мүнөө Буряадай республикын Ивалга тосхондо ажаһуудаг, Цырен-Дондок Батоев, Цыденжаб Жаргалов, Дашидондок Бороев гурбан автомашинын жолоошод, Цыденжаб Цыденов, Доржи Цыренов, Баясхалан Доржиев гэгшэд тракториснууд болоо, Дарижаб Дармаев барилгашан, Динга-Норбо Гомбожапов, Митуп Мижитов, Намсалма Чимитова, Долгор Доржижапова болоод бусад нүхэд тус тустаа элдэб янзын арадай ажахын мэргэжэлтэд болонхой Согто-Хангилда, Зүдхэлидэ, Хара-Шэбэртэ, Новая Заря һууринуудта ажаһуунад.

Манай эхин классуудта һуража байха жэлнүүдтэ ехэ олон залуу бэрхэ багшанар байгаа. Тэрэ тоодо Батожаргал Шойбонович Шойбонов, Бато-Цырен Доржиевич Доржиев, Рыгжидма Доржиевна Жамбалдоржиева, Намсарай Гунзунович Гунзунов, Чимитжаб Цыденовна Цыденова, Очирова Галина Очировна, Адлибиши Абидуев, Цыдендондокова Димчигма Цыдендондоковна болоод бэшэ олон багшанар оролсоно.

Бидэнэй һуража байхада, Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайн эхилжэ, олохон багшанар, мүн һургуулида һуража гараһан залуушуул Эхэ ороноо хамгаалалсахаяа дайнда мордоо һэн. Манай нютагһаа 201 хүн мордоо. Тэдээнэймнай 83-ниинь нютагаа, гэр бүлэдөө бусажа ерээ. 103 хүниинь баатарай үхэлөөр дайнай газарта унаһан байна. 1941 ондо багшалжа байһан багшанар Түлоһэн Дамдинович Дамдинов, Цырендоржи Балданович Балданов, Дорьемов Жамсо һөөргөө бусажа ерээгүйнь гэмшэлтэй.

1946 онһоо нютагаймнай эхин шатын һургуулида олохон багшанар хүдэлһэн байна. Тэдэ хэд бэ гэбэл, Будаева Янжама Будаевна, Содбоев Ананда Содбоевич, Мункуев Цыденжаб Мункуевич, Доржиев Гурожаб Доржиевич, Цыбенова Мыдыгма Цыбеновна, Мункуев Балдан Мункуевич, Цыденов Цыбенжаб Эрдынеевич, Базарова Жидагма Базаровна, Соктоева Янжима Соктоевна, Цыдендондокова, Димчигма Цыдендондоковна, Баясхаланов Балжин Николаевич, Цырендашиева Цыбегмит Цырендашиевна, Ешинимаева Цырын Ешинимаевна, Намсарайн Бадма-Базар Намсараевич, Цыденова Чимитжаб Эрдынеевна, Цыдыбон Дашидондок Цыдыпович, Цыбикова Долгор Цыбиковна, Цыденжапов Базаржаб Цыденжапович, Цыренова Хандама Цыреновна, Бороева Гарма Бороевна, Дугарова Цыденжаб Дугаровна, Хандаева Долгор Хандаевна, Цыренжапов Дамба-Ринчин Цыремпилович, Цыренжапова Цыцыгма Цыденовна, Базарова Цындыма Базаровна болоно.

1962 оной сентябриин 1-һээ Согто-Хангилай эхин шатын һургуули найман жэлэй болоожо, директор Намдаков Базаржаб Намдакович, завуч Сампилов Баяр Сампилович, багшанар Дугарова Должит Дугаровна, Ешижамсоева Галина Гомбоевна, Дугарова Цындыма Дугаровна, Жигжитова Лхамацырен Жигжитовна, Гонсоронова Самбу Бабуевич, Дашицыренова Дарима Дагбаевна, Жундуев Цыден Бадмаевич, Дашицыренова Нина Намбаровна, Жанчибон Владимир Базарович, Димчикова Валентина Базаровна гэгшэд ерэжэ хүдэлһэн байнад. Тэрэ жэлнүүдтэ һургуулидамнайшье, һууриндамнайшье шатар наадалга, һур харбалга дэлгэрээ бэлэй. Эдэ спортын зүйлнүүдэй дэлгэрхэ талада багша Сампилов Баяр Сампиловичай үүргэ аргагүй ехэ һэн. Һүүлдэнь Сампилов Баяр Сампилович «РСФСР-эй физкультурын отличник» гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэһэн юм. Һургуулидамнай шэнэ багшанар олоороо ерэжэл, үхибүүдые һургаха шэнэ хэрэгсэлнүүд ехээр абтажал байһан үе саг байгаа.

1963 ондо түрэл колхознай 320 үхибүүдые һургаха найман жэлэй һургуулиин шэнэ байшан бариһан юм. Тиигэжэ 1963 оной сентябриин 1-һээ һургуулимнай арбан класстай дунда һургуули болоһон байна. Тиихэдэнь Согто-Хангил һуурин дээрэ колхозой мүнгэн зөөрэзр 450 үхибүүдые һургаха хоёр дабхартай шэнэ томо байшан барижа эхилээд, тэрэнээ 1967 оной октябрь һара соо хүсэндэнь оруулжа, үхибүүдые, түрэлхидые ехээр баясуулһан юм. Дунда һургуули болоходомнай, олон багшанар ерэжэ, тэдэндэ шэнэ гэрнүүд олоор баригдажа эхилээ. Тиихэдэ манай һургуулида багшанар Балданова Саида Доржиевна, Егорова Светлана Алагуевна, Дамдинжапов Боро Дамдинжапович, Ширибазаров Базар-Гуро Ширибазарович, Санжаев Вампил Сампилович болоод бэшэ багшанар ехэ эдэбхитэйгээр үхибүүдыемнай һургажа, зүб мүрөөр хүмүүжүүлхые оролдожо ябаһан гээшэ.

Округойнгоо түрүүшын уоданай багшанарай нэгэн, удаан жэлдэ манай һургуулиие толгойлһон, РСФСР-эй арадай гэгээрэлэй отличник болоһон хүндэтэ манай багша Цыбен-Доржи Батомункуевич Батомункинай хөөрэһэн дурсалганууднаа хэдыхэн һонирхомо юумэнүүдые таанадайнгаа анхаралда зорюулнаб. Тэрэ намда иигэжэ хөөрөөгшэ һэн:— «1930 ондо манай нютагайхид Ара-Аргалиһаа хэдыхэн модон гэрнүүдые асаржа, Бүргөө нютагта һургуули болгожо табиһан юм. Тиигээд лэ 1931 онһоо үхибүүдтэ ном заажа эхилһэн байгаа. Тэдээнэй багшань Аюрзана Чойжилхамаев, Бүргөөгэй һургуулида хэд һурааб гэхэдэ, иимэ байна. Намдагай Дашидондок, Цыдыпов Цей-Жаб, Дарижапов Цырендаши, Батоев Очир, Эрдынеев Дамдинжаб, Жамсаранов Бадма, Даржаев Лосол гэхэ мэтэ болоно. Нэгэ бага хожомынь тэндэ Эрдынеев Манзаргаша, Дашинимаева Базарани, Шойжалсанова Балжима, Данзанов Дамба гэшэд һураһан юм.

Тон мүнөө үедэ Согто-Хангилаймнай дунда һургуули округоймнай бүхы һургуулинуудай дунда баһал томо һургуулинуудай нэгэн болонхой. Эндэ 525 үхибүүдые һургажа, хүмүүжүүлжэ, хүлынь дүрөөдэ, гарынь ганзагада хүргэхын түлөө 54 багшанар, 10 хүмүүжүүлэгшэ болоод бэшэ олон мэргэжэлтэд—хамта дээрээ 96 хүн ажаллажа байнад.

Согто-Хангил нютагайхидай омогорхолынь һургуули болоно. Тиимэ тула һууринай тэг дундахи В. И. Ленинэй нэрэмжэтэ гудамжада һалбаран, түбхинэн һууриженхай. Нэгэдэхи, хоёрдохи байшангууд хоорондоо дулаанаар ниилүүлэн холбогдонхой. Нэгэндэнь эхин шатын классуудай ба хүгжэмэй һургуулиин һурагшад һуранад. Нүгөөдэ байшандань аха классуудай һурагшад эрдэм шудална. Энэ һургуули хамта дээрээ 26 классуудһаа бүридэнэ. Үхибүүдтэ һуралсалай талаар бүхы хэрэгтэй байдал зохёогдонхой. Тэндэ уужам һаруул спортивна зал, малшадай үхибүүдые байлгадаг интернадай хоёр дабхар томо байшан бии. 1985 онһоо һургуулиин хашаа соохи ута байшан соо үхибүүдэй спортивна һургуули нээгдэнхэй. Тэрээн соо һур харбалгаар ба барилдаагаар мүрысөөнүүд үнгэргэгдэжэ байдаг.

Үнгэрэгшэ хэдэн олон жэлнүүд соо үхибүүдые һургаха ба хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ тусгаар габьяатай байһанайнь түлөө манай хэдэн нүхэдтэ «РСФСР-эй арадай гэгээрэлэй отличник» гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгуулһан байна. Тэрэ тоодо багшанар Батомункин Цыбен-Доржи Батомункуевич, Дашидондоков Баяр Дашидондокович, Дашиев Баян-Дэлгэр Дашиевич, Жамбалова Долгор Очировна, Цыренжапова Цыцыгма Цыденовна, урдань XXII партсъездын нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ ябаһан Дондоков Дамби-Жалсан Дондокович, һургуулиин интернадые даагша ябаһан Чимитова Цырен-Дулма Чимитовна, мүн баһа нютагаймнай үхибүүдэй спортивна һургуулиин барилдаашадай тренер-багша, СССР-эй спортын мастер Бальжинимаев Борис Бальжинимаевич гэгшэд тоологдоно.

Он жэлэй ошохо бүри һургуулиимнай багшанарай дүй дүршэл улам дээшэлжэ байнхай. Ород хэлэ бэшэгэй ба литературын багшанар Дашиев Баян-Дэлгэр Дашиевич Жамбалова Хандажаб Жамбаловна хоёр «Багша-методист» гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэнхэй. Мүн тэрэшэлэн багшанар —Дарижапова Зоя Дондоковна, Дулмаева Базар-Ханда Очировна, Дармаева Ханда-Жаб Данзановна, Махабадарова Римма Аюровна, Дугарова Цыденжаб Дугаровна гэгшэд «Ахалагша багша» гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэтэй болонхой.

Согто-Хангилай дунда һургуулиин директор Валерий Бимбаевич Дашинорбоев эндэ һаяхан намтай уулзахадаа, иигэжэ хөөрөө һэн:

— Бидэ аргагүй харюусалгатай үедэ ажаллажа байнабди. Урдамнай — түрэл һургуулиимнай жаран жэлэй ойн һайндэр. Һургуули соомнай баһал һайн тээшэ хубилалта болоно. Һургуулиингаа ажабайдалые демократиин ёһо гуримаар ябуулжа эхилэнхэйбди. Үхибүүдэй һураха талые һониржуулха арга ехэдхэхэ тон шухала.

Бидэ һургуули соогоо дархашуулай ба оёдолшодой кооператив бии болгохо түсэбтэй байнабди. Энэ талаар бага сага юумэн хэгдэжэ эхилжэ байна. Оедолшодой ажалай цех соо 15 оёдолой машинкануудые хитад гүрэнһөө асаржа табяабди. Энэ ажалые багша Цыбикова Цыденжаб Санжиевна хүтэлбэрилхэ. Тэдэ мүнөө дээрээ бээлэйнүүдые оёжо туршана. Баймга хүн зоной захяагаар бүри ондоо юумэнүүдые бүтээхээр хараалнад.

Үхибүүдэйнгээ бригадада ажалай тоосоон гээшые нэбтэрүүлхэ түсэбтэй байнабди. Һурагшадай ажалай бригада тэрээшэ жэл соо хүдэлдэг. Зундаа тэдэ хонинной нооһо хайшална. 1990 ондо тэдээнэй гараар 22483 толгой хонинной нооһон хайшалагдаа. Тиигэжэ 75319 килограмм нооһо суглуулаабди. Аха классуудай 80 һурагшад ажаллаа. Һургуулиингаа дэргэдэхи участок дээрэ 5—9-дэхи классуудай һурагшад овощ болоод хартаабха ургуулхые оролдоо. Ургуулһан юумэеэ худалдажа, 9800 түхэриг олзо оруулаабди. Гүрэндэ 26 тонно худалдаад, өөһэдтөө хэрэгтэй хартаабхын хүрэнгэ хадагалаабди.

Һургуулидамнай хамһабарийн ажахы гэжэ бии болонхой. Тэндэ 940 толгой хонид байдаг. Хонидойнгоо нооһо хайшалжа, 24 мянган түхэриг олзо оруулаабди. Хонидоо гүрэндэ худалдажа, 174300 түхэриг олзотой болообди. Тэрэ олзоһоо 846 толгой залуу хонидые худалдажа абахадаа 119 мянган түхэриг гаргашалхаар хараалнабди.

Һурагшаднай хабарай тарилгын үедэ баһал ажаллаа. 80 гектар газарта обёос таригдаа, мүн 70 гектарта зелёонхо таригдаа, 18 гектар газарта хартаабха таригдаа. Тиигэжэ 118 тонно обёос, 500 центнер зелёонхо суглуулагдаһан байна.

Энэ ажалай хажуугаар һурагшаднай баһал һуралсалайнгаа мастерской соо ажаллаа. Үхибүүдэйнгээ олоһон 200 түхэригые һуралсалайнгаа баазые үргэдхэхэ хэрэгтэ гаргашалаабди.

Һургуулиин багшанарые, мүн һурагшадые халуунаар амаршалаад, тэдэнэй саашанхи харгыдань арюун һайханиие хүсэжэ, жэшээтэ нүхэдүүд болохыень үрөөе!

Д-Р. ЦЫРЕНЖАПОВ.

…МОНГОЛ», «ХОРИ», «БУРЯАД» …ЭН ТОМЬЁО ҮГЭНҮҮД ТУШАА

…д-диннай ажал ябуулгануудай тухай нэрэ… …бололго тухай тодор… …хэл үгэнэгүй,— гэжэ …П. Петрушевский …гүүдэй согсолбо… …бэшэнэ. Тэрэшэлэн …болон татаарнуу… …холбоон ямар …тодорхойлногүй, гад… …жэлэй эхиндэ …ажаһуудаг ямар үг… …шарынь монгол хэ… …түүрэг хэлэтэн …тайлбарилнагүй. …шевскиин энэ тэм… «хори», «буряад» …үгэнүүдтэ хабаа… …гэнүүдэй бии боло… мүнөө болотороо …гүй юм. Тиимэһээ тодоор ойлгуулхань …

…мэдээсэл соо …бэшэгүүдһээ гад… …бэшэгүүд, мүн …нюуса тобшо» хэ… юм.

…гэһэн томьёо үгые …хүдэлмэри үнинэй …байна. Илангаяа һүү… …жэлнүүдтэ гори… …шэнжэлгэ ябуулагдажа …асуудалые гай… …эрдэмтэд И. Я. Шмидт, …Н. Я. Бичурин, В. П. Васильев …шэнжэлһэн гэ… 5—6 жэлнүүдтэ …нюуса тобшын» бэ… 750 жэлтэй даша… манай СССР-тэ, мүн …оронуудта һонирхолтой, …шэнжэлгэнүүд хэг…

…нюуса тобшо» …соо «монгол» гэ… …дахин дайрал… …хэдэ һонин юумэн …д эхэ бэшэгүүд до… монголшууд, татаарнууд …дадаггүй юм. Жэ… …Хун гэгшын «Мон… …нууд тухай гүйсэд …гэжэ статья соо …«сагаан», «хара», …гээд гурбан хубида …дана. «Хара» та… …орходоо, «зэрлиг» …нүүдэл бэшэ, ха… …ажабайдалтай һэн. …тороо баһа «хара», …ид илгардаг байгаа. …өөһэдыгөө «би… …үгөөр нэрлэдэг һэн …Хун тэмдэглэнэ. …өөдшье, баяшуулшье …энэ үгөөр нэрлэ… …ха. Тиигэхэ зуураа …гэжэ үгын ямар юу… …дэгые тэдэнэр мэ… …байгаа. Харин «бидэ» …хадаа хитад хэлэнһээ …Юуб гэхэдэ, Хой… …иимэ угсаатан ажа… …Пэн Дая гэжэ эл… «Хара татаарнуудай …гэһэн ном соогоо …арнуудай гүрэн ха… …монгол улас» гээд …» гэжэ тэмдэглэн… …хүннүүдэй ажаһуу… …дайда энэ гүрэн …гэжэ автор саа… …энэ.

…гэһэн үгэ доро «Мон…ой нюуса тобшые» оршуул… …гэһэн «менг» гэһэн хи… …хэрэглэнхэй ха. «Урда …хэлэндэ эгээл олоор ушардаг байһан үгэнүүдэй словарь» соо «менг» гэжэ үгэ хадаа хари газарһаа ерэһэн зон гэһэн удхатай юм гээд тайлбарилагданхай.

Мүнөөнэй «монгол» гэжэ үгэ хитад хэлэн дээрэ «манг» ба «хар» гэһэн хоёр үгэһөө бүридэдэг.

Тиимэһээ энэ үгын хоёрдохи —«хор» гэжэ үгэ тушаа хэлэбэл иимэ. Үнэхөөрөөшье, түбэдүүд урда сагһаа эхилжэ монголшуудые энэ үгөөр нэрлэдэг байһан юм. Жэшээнь, Т. В. Вулье иигэжэ бэшэдэг: «…Хубилайн аха Худагу монголшуудай Агуу ехэ хаан боложо шадахагүйдөө, 10 мянган сэрэг абаад, Баруун Түбэд нүүшэһэн юм. Тэндэ өөрынгөө гүрэн байгуулаа һэн. Энэ газар Дээдэ-Хор гэжэ нэрлэгдэдэг болоһон байна. Харин Хитадта үлэһэн монголшуудай газар Доодо-Хор гэжэ нэршэһэн байгаа. Мүнөө сагтаашье Хүхэ-Нуурай түбэдүүд монголшуудые «хор зон» гэжэ нэрлэдэг зандаа.

«Хори» гэһэн томьёо үгын бии болоһон тухай горитой шэнжэлгэ хэгдэнхэй. Дээрэ хэлэгдээшын ёһоор, «хор» гэһэн үгэ «хори» болоһон байжа магадгүй. Гадна «хор» үгэ яхадуудай аман зохёолнууд соо дайралдадаг. «Яхадууд,— гээд Н. Н. Козьмин бэшэдэг, — Хоро гэһэн арад тухай үльгэр домог хэлсэдэг байна. Тэдэнэй хэлээшээр, хоро зон урда зүгһөө ерэһэн юм ха. Яхадуудта орходоо яһала илгаатай зон».

Үшөө нэгэ вариант гэхэдэ, «хорчин» гэһэн томьёо үгэһөө тэрэ гаранхай байжа болоо. Жэшээнь, «Баргажан буряадуудай угай бэшэг» соо иигэжэ бэшээтэй: «…тунгусуудһаа урид Баргажанда монголшууд байһан юм. Тэдэниие «аба хорчингууд» гээд нэрлэдэг һэн». Тиихэдэ Ц. Б. Цыдендамбаев иигэжэ бэшэдэг: «Хори гэжэ угсаатанай нэрэ «Монголой нюуса тобшо» соо олон удаа хэлэгдэнхэй. Энээн дээрэһээ тобшолол хэхэдэ, XIII зуун жэлдэ, бүри урдашье сагта энэ үгэ монголшуудта мэдээжэ байгаа ха. Саашадаа «хори» гэһэн томьёо үгэ хоёрдохи удхаяа абаһан юм. Тиихэдээ энэ үгөөр хоришуулай үндэһэ һуури табигша үбгэ эсэгэ нэрлэгдэдэг болоо һэн».

«Буряад» гэһэн томьёо үгэ түүхэтэ уран зохёол сооһоо анха түрүүшынхиеэ «Монголой нюуса тобшо» дотор хэрэглэгдэнхэй.

Зарим шэнжэлэгшэд «буряад» гэһэн үгые «бурууд» гэһэн үгэтэй адли болгодог юм. Жэшээнь, Г. Е. Грум-Гржимайло Рашид-ад-динай зохёоһон угай бэшэгэй үндэһөөр, «бурууд» гэһэн үгэ хадаа «буряад» гэһэн үгын нэгэ вариант болоно гэжэ тодорхойлһон байдаг. Гэхэ зуура хитад үзэглэлэй ёһоор, «бурууд» гэжэ үгэ Тянь-Шань шадархи киргизүүдые нэрлэдэг. Тиин хитад эхэ бэшэгүүд соо энэ үгэ XVII—XVIII зуун жэлнүүдтэ бии болоһон байна. Н. Я. Бичуринай бодомжолоор, Тянь-Шаниин киргизүүд гү, али буруудууд Тан гэжэ обог бүлын хаанай шэрээ эзэлхэ үе сагта бии болоһон юм ха.

Ц. Б. Цыдендамбаев «буряад» гэһэн томьёо үгэ урда сагай тюркнуудай хэрэглэдэг байһан «бүрэ» гэжэ үгэтэй түрэл гэһэн тобшолол хэнхэй. Буряад эрдэмтэн үшөө нэгэ вариант баримталдаг байна. Тэрэ иигэжэ бэшэнэ: «Арад зон дурсагдагша томьёо үгые «буриха» гэжэ үгын «буряад» гэһэн деепричаститай зохилдуулхаяа һанадаг. «Буриха» гэһэн глагол хадаа «хажуу тээшээ хадуурха» гэһэн (жэшээнь, морин) удхатай юм. Энээн дээрэһээ уламжалан, монголшуудһаа брижа ошоһон зон гээшэ гэжэ буряадуудые тодорхойлдог байна. Гэхэ зуура иимэ тобшолол буруу. Юуб гэхэдэ, монгол үндэһэтэй хэлэнүүдтэ глаголой деепричастна формо юумэнэй нэрэ боложо шадахагүй бшуу».

Ц. Б. Цыдендамбаевай хэлээшые Г. Д. Санжеев анхаралтайгаар шэнжэлжэ, дурсагдагша үгые гүнзэгыгөөр шудалһанай удаа, энэ үгын үндэһэ һуури гэбэл, бурийад гэжэ үгэ байһан юм гэдэг. Г. Д. Санжеев бэшэнэ: «Энэ нэрэ тушаа арадай хэһэн тобшолол эгээл тодо ха. Юуб гэхэдэ, тэдэнэй тобшолол түүхэтэ баримтануудта үндэһэлэнхэй: а) үгын морфемнэ бүридэл — бурийа-д; б) элдэб угсаата зоной һууриһаһан нютагаа орхижо, ой модото газар руу нүүһэн ушар түүхэдэ үзэгдэһэн байдаг.

Эгээл иимэ аргаар «хальмаг» гэһэн томьёо үгын бии болоһон ушар тодорхойлогдодог юм. Тиихэдэ «Баруун Монголһоо халижа нүүһэн хүнүүд хальмаг гэжэ нэршэһэн юм» гээд хэлэгдэдэг байна.

Зай, иигээд хальмаг, буряад гэһэн үгэнүүдэй бии болоһон тухай хэлсэбэбди.

«Харижа ошоһон хальмаг, брижа ошоһон буряад» гэжэ дэмы хэлсэдэггүй ёһотой даа.

Тиихэ зуура «Монголой нюуса тобшо» соо «буряад» гэһэн үгөөр булгад ба эхирэд угай буряадууд тэмдэглэгдэнхэй юм. Эдэ угсаатан ойродуудай бүридэлдэородог байгаа. Жэшээнь, «Ойродуудай дүрбэн түмэн тухай хушуунай ноён Баатар-Убаша гэгшын зохёоһон түүхэ» дотор иигэжэ тэмдэглэгдэнхэй. «…түрүүшын түмэнэй бүридэлдэ элеэдүүд, хоёрдохи түмэнэй бүридэлдэ хойдууд болон батуудууд, гурбадахи түмэнэй бүридэлдэ баргадууд болон буряадууд, дүрбэдэхи түмэнэй бүридэлдэ дорбодууд, джангарнууд, хошуудууд болон торгодууд ородог һэн».

Иигээд байхадаа, «хальмаг», «буряад» гэһэн үгэнүүднай монгол зонһоо һалажа, таһаржа ошоһон гэһэн удхатай томьёо үгэнүүд болоно гээшэ.

В. ЦЫРЕМПИЛОВ,
БИОН-ой эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэ.

Бага һууринуудые һэргээн бодхоохо талаар Тулдуунай совхозой хүтэлбэрилэгшэд, арадай депутадуудай нютагай Совет тусхай программа зохёожо, тэрээнтэйгээ зохилдуулан, ехэ ажал ябуулжа байнхай.

Шэрэнги гэһэн бага һууриндa 50 үхибүүнэй байха сад-ясли баригдажа, һаяхан ашаглалгада тушаагдаба.

ЯСЛИ-САД ТОЛЛОГДОБО

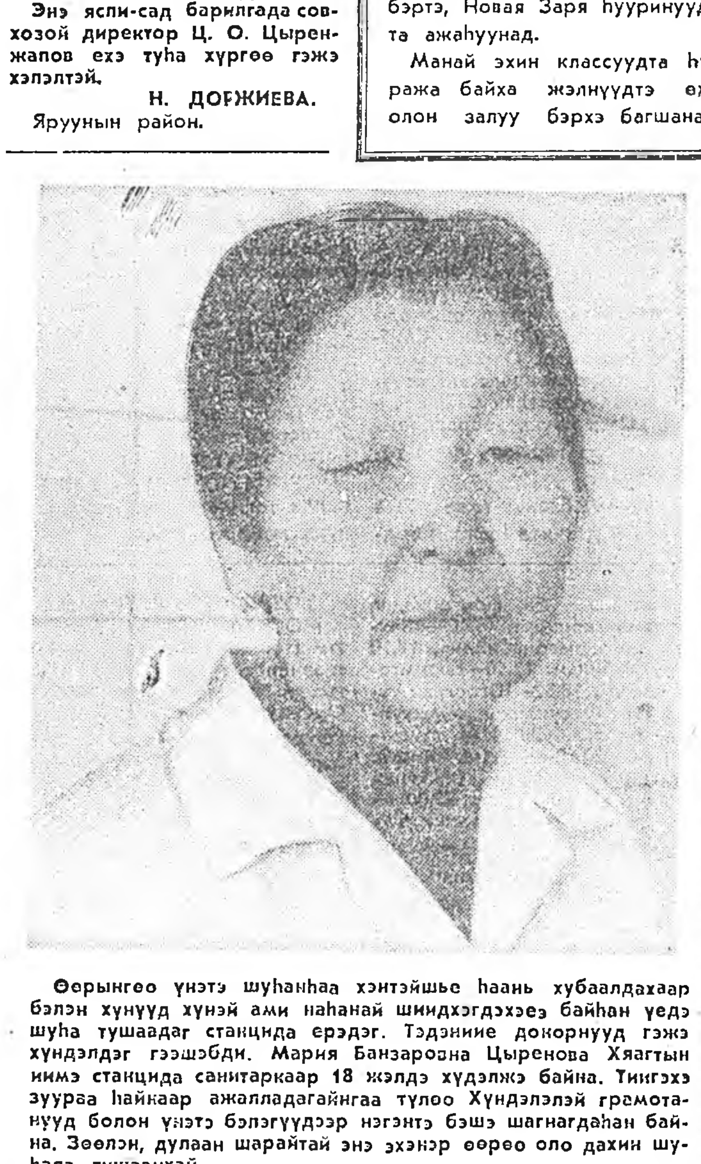
гада тушаагдаба. Досоо газаагүй уран гоёор шэнэлэгдэһэн хоёр дабхар энэ байшан хүнэй анхарал холоһоо татана. Үхибүүдэй наадаха талмайшье баһа бэлэн болгогдонхой. Совхозой уран дархашуул яһала оролдоо гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй.

Энэ һууриндa имагтал малшад, механизаторнууд ажаһуудаг юм. Ясли-садай нээгдэхэдэ, хэды олон хүдэлмэришэн гансата сүлөөтэй болохонь гээшэб.

Сад-ясли нээлгын баяр ёһололдо Шэрэнгиин үхибүүдые амаршалхаяа совхозой түбэй яслиин үхибүүд ерээ һэн. Тэдэнэр шадаха зэргээрээ концерт наада харуулхадаа, ехэтэ һайшаагдаа. Хүмүүжүүлэгшэд дуу дуулалдажа, шүлэг уншажа, хатар гүйсэдхэжэ, суглаарагшадые, илангаяа багашуулые баясуулба. Совхозой түбэй ясли-садай коллектив шефскэ туһа хүргэжэ байхабди гэжэ найдуулаа.

Энэ ясли-сад барилгада совхозой директор Ц. О. Цыренжапов ехэ туһа хүргөө гэжэ хэлэлтэй.

Н. ДОРЖИЕВА.
Яруунын район.

Өөрынгөө үнэтэ шуһанһаа хэнтэйшье һаань хубаалдахаар бэлэн хүнүүд хүнэй ами наһанай шиидхэгдэхэеэ байһан үедэ шуһа тушаадаг стакцида ерэдэг. Тэдэниие донорнууд гэжэ хүндэлдэг гээшэбди. Мария Банзаровна Цыренова Хяагтын иимэ стакцида санитаркаар 18 жэлдэ хүдэлжэ байна. Тиигэхэ зуураа һайкаар ажалладагайнгаа түлөө Хүндэлэлэй грамотанууд болон үнэтэ бэлэгүүдээр нэгэнтэ бэшэ шагнагдаһан байна. Зөөлэн, дулаан шарайтай энэ эхэнэр өөрөө оло дахин шуһаяа тушаанхай.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: М. Б. Цыренова.

Е. СУРМАЧАЙ фототекст.

ТАСС · АПН
ХИЛЫН СААНАҺАА

КАИР. Иерусалимда СССР-эй болон Израилиин хоорондохи эрдэм ухаанай талаар харилсаа холбоон тухай хэлсээндэ СССР-эй Наукануудай академиин президент Г. Марчук болон Израилиин барилгын, эрдэм ухаанай ба технологиин талаар министр Ювал Нееман гар табиһан байгаа. Израилиин радиогоор мэдээсэгдэһэнэй ёһоор, хоёр гүрэнэй хоорондо эрдэм ухаанай мэдээсэлнүүдые халан абалсахаар, мүн тэрэшэлэн шэнжэлгын талаар харилсаа холбоо бэелүүлхээр тус документээр хараалагдана.

УЛААН-БААТАР. Үе сагаар шалгагдаһан монгол-совет хани барисаан хубилган шэнэдхэлгын үйлэ хэрэгүүдэй үедэ улам бэхижэхэ, манай арадуудай аша туһада хэрэгтэй байха гэжэ Буддын шажангай Гандантэгчинлин дасангай ламанар гүнзэгыгөөр этигэнэ. Һаин һайхан хэрэгүүдтээ амжалта түйлахыень, амгалан тайбан, энхэ тэниглэн ажаһуухыень совет арадта юрөөжэ, бурхандаа мүргэнэбди.

Гандантэгчинлин дасангай хамба лама Дагвадорж иимэ мэдүүлгэ хээ һэн. Хамба ламын гүйлтаар, СССР-һээ МНР-тэ байдаг элшэн сайд Василий Ситников тэрээнтэй уулзаһан байгаа. Сагаан морин жэлэй үбэлэй түрүүшын һарын сагаан барасай үдэр дасанда олон һүзэгшэ хүнүүдэй суглараад байхада, монгол ба совет арадуудай хоорондохи хани барисаанай аша туһада, үгэеэ ойлголсолгые юрөөжэ ном уншагдаа, гэжэ тэрэ совет элшэн сайдта мэдээсэбэ.

Өөһэдынгөө үүсхэлээр ламанар эртэ үглөөнһөө эхилээд наранай оротор «Жанлав Цог Зол» уншаһан байна. Буддын һургаалай амидаралта ба философско сэсэн мэргэн зүйлнүүдээр энэ номынь нэбтэрэнхэй юм. Тэрэниие уншахада, газар дээрэхи бүхы амиды амитадай энхэ мэндэ байлгада туһатай байдаг юм гэжэ хамба лама Дагвадорж тэмдэглэбэ.

БОНН. Һаяхан эндэ ФРГ-гэй канцлер Г. Коль СССР-эй Президент М. С. Горбачев хоёр экономическа харилсаа холбоо үргэдхэхэ тухай хэлсээндэ гар табяа һэн. Тэрэнэй үндэһөөр ерэхэ вторниг-то ФРГ-гэй шэнжэлэгшэдэй делегаци Советскэ Союз ниидэжэ ошохонь.

Эндэ болоһон пресс-конференци дээрэ федеральна правительствын тусхай түлөөлэгшын орлогшо Д. Фогелиин мэдүүлһэнэй ёһоор, тус делегациин бүридэлдэ ороһон эндэхи элдэб министерствэнүүдэй түлөөлэгшэд Советскэ Союзда тодорхой туһаламжа үзүүлхэ арга боломжонуудые байра дээрэнь шэнжэлхэ юм. СССР-тэ болжо байһан экономическа хубилалтануудай ябаса тухай тодорхой мэдээсэл абаха, ФРГ-һээ үзүүлэгдэһэн туһаламжые бүри ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэхэ бүхы арга боломжонуудые совет партнернуудтай—зүбшэн хэлсэхэ ёһотой. Мүнөө үедэ бүхы орондо совет хүнүүдтэ мүнгэ, эдеэ хоолой зүйлнүүдые, түрүүшын ээлжээнэй эд хэрэгсэлнүүдые суглуулха кампани үргэнөөр ябуулагдана.

ТОКИО. Эрдэм-техникын арга боломжын талаар Япон Баруун Европын гүрэнүүдые булижа эхилээ гэһэн тобшолол Японой эрдэм ухаанай ба техникын талаар управлени хэһэн байна. 1965 онһоо эхилээд 1985 он хүрэтэр промышленна ба эрдэм ухаа ехээр хэрэглэдэг эд бараа худалдалгада болоһон хубилалтануудые шэнжэлһэн байгаа. США-гай, мүн тэрэшэлэн ФРГ, Франци ба Великобритани гэһэн Европын түрүү индустриальна оронуудай хэмжээтэй сасуулхада, эрдэмтэдэйнь тоо олон, эрдэм шэнжэлэлгын хүдэлмэридэ хэгдэдэг гаргашануудынь ехэ байгаа.

Хорин жэл соо Баруун Европын гурбан ороной промышленна эд бараа гадаадада худалдалгын хэмжээн 58 процентһээ 49 хүрэтэр хороо гэжэ шэнжэлгэ харуулаа. Гэхэ зуура Япон өөрынгөө хубитые 27 процент хүрэтэр хоёр дахин ехэ болгожо, жараад онуудай тэн багта японойхидые хоёр дахин булидаг Холбоото Штадуудые булижа гараһан байна.

Түрэл нютагаймнай түүхэһээ

СЭЛЭНГЫН ОТОГ ЗОН ТУХАЙ

Вандан Юмсуновай 1875 ондо буряад хэлэн дээрэ бэшэһэн «Хориин 11 эсэгын уг изагуурай туужа» хэблэн гаргажа, «Буряад үнэн» газетын редакци хадаа шухалын шухала түүхын баримта ниитэлбэ. Энэ хадаа гансашье хори-буряадта бэшэ, мүн бүхы буряад зоной уншахада хэрэгтэй. Бидэ мүнөө эндэ Сэлэнгын монгол буряадууд тухай бэшэхэдээ, тэдэнэй экономическа магазинуудтайнь холбожо харуулха һанаатайбди. Вандан Юмсунов өөрынгөө туужа соо: «1813 онһоо эхилэн, ургасагүй, ган хэтүү жэлнүүдтэ хүн зоной эдеэ хоол нөөсэлхын тулада эрэ дүүшэ бүхэнэй 22 хахад пүүд таряа хуряажа, тэдэ магазинуудта хадагалдаг байгаа... Хориин зон 52, Агын зон 3 магазинтай болобо» гэжэ бэшэһэн байгаа. («Буряад үнэн», 1989 оной октябрийн, 10).

Сэлэнгын степной дүүмэ дотор хамта 45 экономическа магазинуудтай байһан, тодорхойлбол: Подгорядно отогто 1 магазинтай, Темниг (Химнэ) гэжэ газарта 346 эрэ дүүшэ бэшэгдэнхэй. Олзон отогто 2 магазин: Загастайн 129 эрэ дүүшэ, Оронгын—141; Шоно отогой хабаатай Гильбэрэдэ—306, Үдэнгэдэ—251; Сэлэнгын харанууд отогой гэхэдэ: Бухэнэй (Убукун)—697; Ивалгада—399; Юрөөгэй харануудта нэгэ магазин (Юрөөгэй)— эрэ дүүшэ 389; Сонгоол угайхид 4 магазинтай: Арын-Булагай—609, Үнгэрхын—176, Хамнигадайн—224, Талсагорто—162 эрэ дүүшэ зонтой һэн. Атаган уг гарбалтан иимэнүүд найман магазинуудтай, тэдэ нютагуудта ажаһуудаг байгаа һааб даа: Енхорто—125 эрэ дүүшэ, Тасархайда—110, Энхэ-Талада—236, Худагта—149, Жаргалантада—95, Дабхарта—224, Зарубинда—238, Ацайн—232. Нэгэдэхи табангууд угта Үшөөтэй нютагта 260 эрэ дүүшэтэй нэгэ магазин. Сартуул угсаатан дүрбэн экономическа магазинтай һэн: Салонска—175 эрэ дүүшэ, Бургалтайн—176, Ториин—272, Алцагай—82. Алагуевска (Алагын), отогой зон Юрөөгэй дасан шадар нэгэ магазиктай, тэндэ 236 эрэ дүүшэ тоологдодог һэн. Удзан (Үзэн) отогойхид гэхэдэ, ойродоол 87 эрэ дүүшэ зон гэр бүлэтзеэ степной дүүмэ шадар һуудаг байгаа. Буумал-гутал отогойхид хоёр магазинтай һэн: Талын-Толгойн—195 ба Зуевска—285 эрэ дүүшэ гэжэ бэшэгдэнхэй. Хатагин отогойхид мүн лэ хоёр экономическа магазинтай: Юрөөдэ—69, Темницкэ (Химнын)—287. Баабай-Хурамша отогойхид гэхэдэ баһа хоёр магазинтай: Иныскейскэ—161 ба Ивалгын—197 эрэ дүүшэтэй байгаа. Ашабагад угайхид табан магазинтай: Дукокойскдо—111 эрэ дүүшэ, Унгуркуйскда—99, Баян-Бульпскда—91, Кирэтэдэ—315 (Хэрээтэ нютаг мүнөө Бэшүүрэй райондо ороно), Тамирайхида—240, хамта дээрээ ашабагад угсаатан 856 эрэ дүүшэ болоно. Хоёрдохи табангууд отогто ганса экономическа магазин Хяагтын Адагта—92 дүүшэһээ бүридэһэн; Гурбадахи табангууд гэхэдэ Уһатын-Булаг гэжэ газарта магазинтай—508 эрэ дүүшэ тоотой байгаа. Сүхэ голой эхин тээшэ, мүнөөнэй Красно-Чикойско районой дэбисхэр дээрэ Сүхын харанууд отогойхид гурбан Шаргалжан нютагта (Дээдэ, Доодо, Дундада) 194 дүүшэтэй магазин байһан. Мүнөө тэндэ Бурсомон тосхон бии.

Сэлэнгын 18 отогой үсөөн зонтой отогынь галзууд болоно. Эндэ ойролоол 37 эрэ дүүшэ 35 эмэ дүүшэ Ивалгада байһан юм гээд бэшэнэ. Тобшололой орондо эндэ иигэжэ хэлэхэ хэрэгтэй болоно. Сэлэнгын 18 отогой зоной хаагуур ажаһууһыень нютагуудтахи экономическа магазинууд харуулжа үгэбэ гээшэ. —Ямар нютагта ямар утай зон гэхэ мэтээр.

Агууехэ Октябриин революциин болоод байхада, Сэлэнгын аймаг соо зургаан хошуун байгуулагдаһан юм: Худара-Буряадай (революциин урда тээ Худариин степной дүүмэ 4 родовой управлениһээ бүридэдэг һэн), саашань Оронгын, Сэлэнгын, Сартуул-Гэгээтын, Сүхын ба Захааминай г. м.

Сэлэнгын аймагай түрүүлэгшээр, 1921 ондо Александр Иванович Оширов байһан, удаань энэ хүн Буряад-Монголой АССР-эй тогтоогдоходонь, республикын түрүүшын газар тарялангай нарком боложо хүдэлһэн юм. Уданшьегүй Коминтерным гүйсэдкомой даабаряар хоёр удаа Үбэр-Монгол ошоһон, тэндэ Үбэр-Монголой Арадай Хубисхалта Партиин хэрэгээр ябаһан байха. Хоёрдохёо командировкодо ябахадаа, харин хархис тагнуулшадта баригдажа, тэдэнэр ами бэеынь халуун улаан түмэртэ хайража, хэды шэнээн зобоожо, хайран наһыень хороохон байгаа гээшэб? Энэ хүн тухай залуу эрдэмтэ нүхэд Коминтерным архиваа гү, али Үбэр-Монголдо ахамад зонһоо мэдэжэ бэшэхэ, тунхаглаха гээшэ тон шухала.

Сэлэнгын монгол буряадууд ажалша малша зон ябаһан байна. Дүүмын 1831 оной мэдээн соо 4 мянга 339 десятина таряатай байһан, табан хушуун малайнь тоо гэхэдэ, адуун 16.600 толгой хүрэдэг бэлэй, тэмээн—200 шахуу, зарим үедэ—360-аад толгой болодог һэн ха, үхэр—26.139 толгой, хонин—53.513 — иимэрхүү байдаг байгаа.

18 отог соо 4 мянга 800 шахуу һэеы (эшэгы) гэртэн байһан юм гэхэ. 1808 онһоо захалаад 1831 он хүрэтэр 42 томо амбаар гэхэ гү, али ондоогоор хэлэбэл, хүрэнгын ороохо хадагалха экономическа магазинуудые бариһан байна.

Октябриин революциин аша үрөөр, манай Буряадта, тэрэ тоодо сэлэнгынхид хаа хаанагүй һургуулиин хэрэгэй түлөө ехэхэн оролдолго гаргаа. 1918—1920 онуудай эхин багаар Худари-Буряадай зургаан һургуулида (Худари-Буряадай, Долонско, Часовенскэ, Дуланска, Хандалиин, Гвороговско)— 224 һурагшад, Оронгын хушуунай зургаан һургуулида (Галуута-Нуурай, Загастайн, Оронгын, Гильбэрэй, Ивалгын, Доодо-Оронгын)—130 һурагшад, Сэлэнгын хошуунай хоёр һургуулида (Юрөөгэй ба Иннокентьевскэ)—65 һурагшад, Сартуул-Гэгээтэйн хошуунай хоёр һургуулида (Гэгээтэйн ба Үшөөтэйн)—53 һурагшад, Сүхын хошуунда табан һургуулида (Старо-Ключевскэ, (буряадаар, Хуушан-Булагай), Харьяастын, Мурочиин, Худариин, Ацын—85 һурагшад, Захааминай хошуунай хоёр һургуулида хэды һурагшад һэм гэһэн мэдээн үгы, Ключевскэдэ—18 һурагшад. (Архивай баримта гэхэдэ: Ф. р. 308, оп. 1/202, хуудаһанууд 13-16, 18 (IX 1919 он) Анха түрүүшын приходско училищи нэрэтэй һургуулиие 1818 ондо бариһан юм гэхэ байна.

Сэлэнгын 18 отогой буряадууд мүнөө сагта Ивалгын, Сэлэнгын, Зэдын, Хяагтын, Захааминай районуудай газар дээгүүр, бусад үндэһэ яһатантай эбтэй, эетэй хамта ажаһуудаг, гүрэнэй болон хамтын ажахынуудта хүдэлнэ гээшэ ааб даа. Мүн Сэлэнгэһээ таһарһан ашабагад отогойхид, үсөөхэн тоотой сонгоол (Харлан тосхон) угайхид Бэшүүрэй районой мэдэл соо байнхай.

Минии багада, һургуулида һурадаг байхадамни «баруун найман гэжэ» Сэлэнгын зоной һуудаг газар нэрлэдэг бэлэй. «Баруун найман» гээшэмнай энэ хизаар руу 300 гаран жэлэй саада тээ Монгол оронһоо зөөжэ ерэһэн найман отог (эсэгэ) монгол угсаатаниие хэлэдэг, нэрлээд хэлэбэл: сонгоол, атаган, табангууд (гурбан эсэгэ—1,2, 3-дахи) подгородно, удзон, хатагин, ашабагат, сартул. Бусад зургаан отог Байгалай баруун бэеһээ, Лена (Зүлхэ) мүрэнэй эхин шадарһаа орожо ерэһэн байха. Дахин дабтажа нэрлээд хэлэбэл: Шоно, Олзон, Харанууд. Буумал-гутал, Алагуевска, Баабай-Хурамша. Тиихэдэ нэгэ бишыхан—отог зон Хориһоо—Галзууд. Түрүүшын тайшаа Баабай-Хурамша отогһоо Ломбоцырен Турутуев, удаань, 1822—1837 онууд соо түрүүшынхиин хүбүүн — Дамба-Жалсан Ломбо-Цыренов байһан юм.

XX зуун жэлэй эхин багта Сэлэнгын буряадууд 22 отогһоо бүридэдэг болоо һэн ха.

Митэп ДУГАРОВ,
партиин, ажалай ба дайнай ветеран.

Спорт

Шэтэ, Эрхүү, Братск, Улаан-Үдэ

Улаан-Үдын авиапредприяти руу ошоһон харгын хажуу захадахи талмай дээрэ хүнгэн автомашинануудай урилдаан үнгэргэгдэбэ. Республикын чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртэхын түлөө үнгэргэгдэһэн нэмэл энэ урилдаанда Шэтэ, Эрхүү, Братск, Улаан-Үдэ хотонуудай автотранспортна предприятинуудай жолоошод хабаадалсаһан байгаа.

—Республикын түрүү һуури эзэлхын түлөө үнгэргэгдэжэ байһан мүрысөөндэ 35 хүнгэн машина хабаадана. Тэдэнэй дунда «Волга», «Жигули», «Москвич» түхэлэй автомашинанууд бии. Эдэнэр бултадаа түхэл түхэлөөрөө бүлэг боложо хубаараад, мүрысэхэ юм,— гэжэ мүрысөөнэй ахамад судья Г. М. Кулаев урилдаанай эхилхын урда тээ хэлээ һэн.— Улаан-Үдэ хотын суглуулагдамал командануудай гэшүүдэй дунда ДОСААФ-ай спортивно-техническэ һургуулиин, автотранспортна 3-дахи предприятиин, рескомой, Министрнүүдэй Совэдэй автогаражнуудай жолоошод олоороо хабаадалсана,— гэжэ Геннадий Михайлович үгэеэ үргэлжэлүүлнэ.

Бусадһаа түрүүлэн «Волга» автомашина жолоодогшодой дунда урилдаан эхилээ. Эдэнэр 800 метрэй зайе аяар таба дахин тойрохо байба. Тиихэдээ нэгэ удаа урилдаад болихогүй, харин олон машинануудай дундаһаа эрхимлэгшые тодоруулхын тула 7-8 дахин урилдаха болоно.

Тиигэһээршье байтар Эрхүүгэй Н. Синько, Шэтын Ю. Коноплев, Буряадай ССР-эй суглуулагдамал командын гэшүүд С. Францев, А. Верзунов гэгшэд хойноо ухаа тооһо гэзэгэтүүлэн урилдажа оробо. Эндэ машинаяа түргөөр ябуулһан Шэтын түлөөлэгшэ Ю. Коноплев годируу дээрэ хажуу тээшээ халба һүрэжэ, нүгөөдүүлэйнгээ хойно орохо баатай болобо. Республика, область болон зоно соогоо үнгэргэгдэжэ байдаг урилдаануудта хабаададаг нүгөөдэ гурбаниинь годируу хүрэхын лэ тэндэ машинаяа аалидхуулжа ябаад, бэе бэеынгээ урда орохоор эрмэлзэнэ. Урилдаанай дүн гаргахада, С. Францев, Н. Синько, А. Верзунов гэгшэд аюулда оронгүй, бүхы зайгаа гаталжа дүүргэһэн байба. Хоёрдохи, гурбадахи ээлжээндэ үнгэргэгдэһэн урилдаанда Улаан-Үдын таксомоторно паркын жолоошод А. Веретельников, мүн нүхэд Гаврилов, Соколов гэгшэд шалгарба. Зүгөөр эдэнэрэй хэнэйньшье түрүүлхэнь үшөө тодороодүй. Эдэнэрэй амархаяа ошоһон забһартэ «Москвич», «Жигули» машинануудай дунда урилдаан эхилжэ, техникэдэ дуратайшуулай анхарал татана. Түрүүлэн, «Москвич» машинанууд урилдаанда табигдаба. Эдэнэр мүн лэ хэдэн удаа урилдажа, эрхимлэгшэдээ тодоруулһан байха юм. Эдэнэр хэд бэ гэхэдэ, Улаан-Үдын ДОСААФ-ай спортивно-техническэ клубай түлөөлэгшэ Куликов, Эрхүү, Шэтын командануудай гэшүүд А. Шангин Г. Сивцов гурбан болоно. Шэтэ хотоһоо ерэһэн Г. Сивцов һүүлшын урилдаанда Братскын А. Дабаровые хүсэжэ урдань ороходоо, хоёрдохи һуури эзэлжэ гараа. Харин А. Дабаровынь удаадахи тойролго дээрэ алдуу гаргажа, годируу дээрэ машинаяа хүмэрюулжэ, урагшагүйдэбэ.

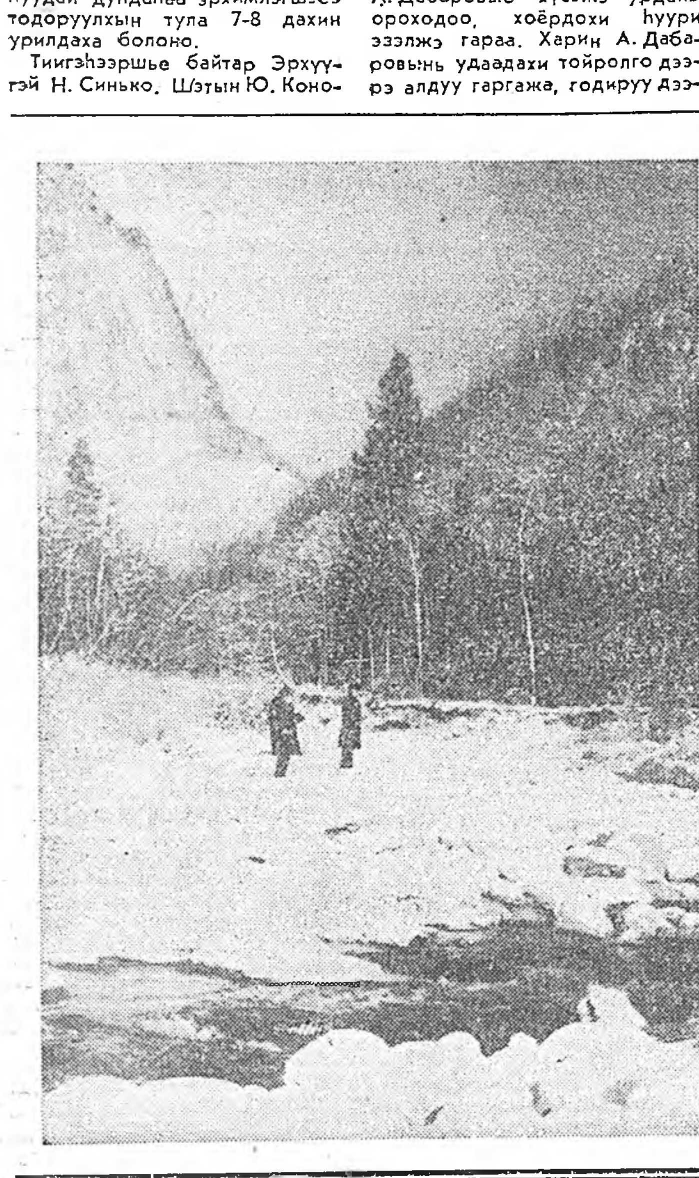
«Жигули» машина жолоодогшодой дундаһаа Братскын, Эрхүүгэй түлөөлэгшэд Журавлев, Макаров, Акимов гэгшэд эрхимлэжэ, түрүүшын гурбан һуури эзэлһэн байна.

Хэдэн часай туршада амарһан «Волга» автомашина жолоодогшод дахинаа урилдаанда гаража, сугларагшадай дунда хүл хөөрсэг болоно. Ушарынь хэлэхэдэ, урилдаанай үедэ дүрбэн «Волга» хүмэрижэ, саашадаа мүрысөөндэ хабаадажа шадахаяа болиһон байха юм.

Һүүлшын урилдаан. Табан «Волга» машина урилдаанай харгыгаар табилуулжа ябана. Улаан-Үдын таксомоторно паркын жолоошон Гаврилов годируу дээрэ алдуу гаргажа, машинаяа хүмэрюулбэ. Харин нүгөөдэ дүрбэниинь хэн гэшэгүй гэхээр, машинын бүхы хүсэ шадалые хэрэглэн урагшаал тэгүүлнэ. «Хайран техникэ. Моторһоонь юун үлэхэб даа»? гэлдэхэшье хүнүүд эндэ олон байгаа бэлэй. Эндэ түрүүшын урилдаануудта хэдэн удаа гурбадахи һуури эзэлдэг Эрхүүгэй түлөөлэгшэ Синько түгэсхэлэй урилдаан дээрэ хамаг бэлиг шадабарияа харуулжа, түрүүлжэ ерэхэдээ, хэды ехээр баясаа, урмашаа гээшэб! Манай республикын түлөөлэгшэд Соколов Францев хоёр удаадахи һууринуудые эзэлбэ.

—Техникын хүсэ шадал туршаһан жолоошод бултадаа нэгэдэхи классай гү, али спортын мастерта кандидидууд болонхой. Тиимэһээ дүршэл баянтай жолоошодынь эрхимлэжэ, командынгаа гэшүүдые баясуулба,— гэжэ нүхэр Кулаев түгэсхэлэй урилдаанай дүүрэхэдэ хэлээ һэн.

Б. ЦЫРЕМПИЛОВ.

«БУРЯАД ОРОН—90»

ХЭНГЭРГЭ ҮБЭЛЭЙ ҮЕДЭ.

Б. ЦЫРЕМПИЛОВЭЙ фото.

Түнхэн.

МВД-һээ МЭДЭЭСЭНЭ

Ноябрь һарын үнгэрөөд байһан долоон хоногой туршада республика дотор 216 гэмтэ ябуулга хэгдэжэ, 5 хүн алуулһан, нэгэ эхэнэр хүсөөр эдлэгдэһэн, хүниие тоноха һэдэлгэтэйгээр зорюута сохиһон, хулиган ааша гаргаһан 54 хүн баригдажа, республикын дотоодын хэрэгүүдэй таһагуудта асарагдаба. Мүн энэ үе соо гүрэнэй, ниитын, үмсын зөөри үбэртэлһэн, хулгайлһан 116 эрхэтэн элирүүлэгдээ. Тиихэдэ 2 автомототранспорт хулгайлагдаһан, наркотическа бодосуудые хэрэглэдэг 11 хүн баригдаһан байха юм. Нэгэ ушарта милициин хүдэлмэрилэгшэдтэй эсэргүүсэлдэһэн хулиган, 28 ушарта элдэб ааша гаргаһан, дура зоргоороо зайгуултажа ябагшад баригдаһан байна.

Гэмтэ ябуулга хэгшэдэй диилэнхи олониинь һогтуугаар, зорюута хулиган ааша гаргажа, хэрүүл, наншалдаа үүдхэнэ. Жэшээнь, «Хяагта—Хяагтын-Адаг» гэһэн маршрудай автобус соо Хяагтын-Адагта ажаһуудаг В. П. Токтохоев пассажирнуудай дунда хэрүүл үүдхэһэн, удаань наншалдаһан байна. Тиихэдээ нэгэ пассажирай нюурые хэдэн удаа хутагаар дайража шархатуулаа.

Прибайкалиин районой Кика тосхондо ажаһуудаг Г. гэгшын гэртэ хоёр һогтуу хүн сонхоорнь ороод, гэрэй эзэн эхэнэрые, эндэ байһан, үшөө нэгэ эхэнэрые алаха, сохихобди гэжэ айлгаа. Милициин хүдэлмэрилэгшэдэй мүрдэлгөөр тэдэ Ильинкэ тосхондо ажаһуудаг хоёр эрхэтэн гэжэ элирүүлэгдэбэ, хуулиин харюусалгада хабаадуулагдаха болобо.

Улаан-Үдын Пушкинай нэрэмжэтэ үйлсэдэ танигдаагүй хоёр хүн нэгэ эрхэтэниие сохёод, тэрьелһэн байна. Гарайнгаа зохолоо гаргагшад—Ивалгын районой хоёр хүбүүд тэрэ үдэшэндоо баригдаа. **Ноябриин 16-най үдэшэ Улаан-Үдын Мокровой нэрэмжэтэ үйлсэдэ Г. К. Разуваев хулиган ааша гаргажа, яагаашьегүй ябаһан нэгэ эрхэтэниие сохёо. Ноябриин 17-до Пушкинай нэрэмжэтэ үйлсын нэгэ гэрэй газаа байһан «ВАЗ-21013» түхэлэй машинын үүдэ эбдэһэн Н. Н. Пермяков мүрдэлгөөр элирүүлэгдээ.**

Селенгинск посёлогто ажаһуудаг Н. гэгшэ арадай депутадуудай Кабанскын райгүйсэдкомой дотоодын хэрэгүүдэй таһагта түсхай мэдүүлгэтэйгээр хандаһан байна. Юуб гэхэдэ, танигдаагүй нэгэ хүн мяханай консервэ асаржа үгэхэб гэжэ мүнгыень абаад үгы болоо ха.

Хубсаһа хунар наймаалдаг Улаан-Үдын дэлгүүр дээрэ танигдаагүй хоёр хүн 2000 түхэригоор арһан дэгэл наймаалжа байһан эзэндэнь 400 түхэриг үгөөд, үгы болошоо. Ноябриин 18-най үдэшэлэн Улаан-Үдын 1905 оной революциин нэрэмжэтэ үйлсэдэ танигдаагүй хоёр хүн милициин хүдэлмэрилэгшын үнэмшэлгэ харуулаад, «Бидэнэрэй бэдэржэ ябаһан малгай» гэжэ Д. эрхэтэнэй норко малгай абаад тэрьелшоо.

Үнгэрөөд байһан долоон хоногой туршада республикын харгы замууд дээрэ 21 гэнэ усал болоһон байха юм. Эндэ 7 хүн наһа бараһан, 23-ниинь, тэрэ тоодо 1 үхибүүн хүндөөр гэмтэжэ, больницада оруулагдаба.

Ноябриин 16-най үдэр Тарбагатайн районой Пестерово тосхон шадар тус районой транспортна предприятиин жолоошон И. Е. Рымарев харгын дүрим эбдэжэ, ЗИЛ-130 түхэлэй машинаараа районой түбэй больницын машинатай мүргэлдэһэн байна нэгэ пассажир, хоёр жолоошон наһа бараа.

Ноябриин 18-да «Москвич» машинын жолоошон Э. Ю. Нагаслаев Улаан-Үдэ—Хяагта гэһэн харгы дээрэ үлүү түргэноор ябуулһан машинаяа залажа үрдингүй, хүмэрюулһэн байна: тэрээнтэй суг һуужа ябаһан пассажир хүндөөр гэмтээ.

Элдэб эсын хулиган ааша гаргаһан 633 хүн Улаан-Үдын дотоодын хэрэгүүдэй таһагуудта оруулагдаһан байна.

Буряадай ССР-эй МВД-гэй пресс-бүлэг.

ПРАВДА БУРЯТИИ

Мүнөөдэрэй номерто

Газетын нэгэдэхи хуудаһанда Союзна договорой проект, РСФСР-эй Верховно Соведэй тогтоолнууд толилогдоо.

Загарайн районой «Гигант» колхозой һүнэй фермэнүүд дээрэхи байдал тухай корреспонденци эндэ үгтэнхэй.

Мүнөө партиһаа гараха гэзэшэ сошордоохоёо болинтонхой. Гэбэшье эрхим хүнүүдэйнгээ партиһаа гаража ошоходо халагламаар. 670-дахи СМП-гэй бригадир А. Олзоевтой газетын корреспондент энэ асуудалаар хөөрэлдэһэн байна. Тэрэнь «Сэхэ рүүнь хөөрэлдөөн» гэһэн ниитэ гаршаг доро толилогдоно.

Бэшүүрэй Елань гэжэ бага һууринай дахинаа һэргээн бодхоогдожо байһан тухай Н. Дегтяревой статья номерто бии.

Советскэ Союзай ерээдүй тухай хөөрэлдөөн хаа хаанагүй — парламентнууд дээрэ, юрэ хүнүүдэйшье дунда — болоно. Тэд ондоо һанамжанууд гарана. Тиимэһээ социолог А. А. Хохловой хөөрөөн уншагшадай һонирхол үүдхэхэ байха.

«Патриот» гэжэ түсхай хуудаһанда толилогдоһон материалнууд номерто бии.

Сэнхир экран

ВТОРНИК, 27

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута», 9.30 — Мультфильм. 9.55 — «Жизнь Клима Самгина» — уран һайханай фильм. 12-дохи сери. 11.05—Татаар арадай дуунууд. 11.25 — «Дэлхэйе тойрон» — альмачах. 12.25 — Хүүгэдтэ дамжуулга. 13.25 — Соносхолнууд, мэдээсэлнүүд. 13.30—Время. 14.10—Шатараар дэлхэйн чемпионадта. 14.25—Скрипичнэ ба фортепианна хүгжэмэй концерт. 16.40—«Хайшан гэжэ эмарнабибди». 17.10—Мультфильм. 17.50—Баримтата фильм. 18.30—Югослави тухай. И. Фесуненко дамжуулгые хүтэлхэ. 20.30 — Мультфильм. 20.50—«Жизнь Клима Самгина» — уран һайханай фильм. 12-дохи сери. 22.00 — Время. 22.30—Москвагай Гүрэнэй П. И. Чайковскиин нэрэмжэтэ консерваториин студентнүүдэй хоорой концерт. 22.50 — Литературно-уран һайханай «Үгэ» программа. 00.50 — Шэнэ һониной албан. 01.05 —Шатараар дэлхэйн чемпионадта.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15, 10.35—Байгаалиин нюусанууд. 9.35—Географи. 8-дахи класс. 10.05 — Француз хэлэн. 10.55—Франкфурт-на-Майне—Минск. 12.30 —Баримтата фильм. 12.40 — РСФСР-эй Верховно Соведэй сессиин дневник. 14.55 — РСФСР-эй Арадай депутадуудай ээлжээтэ бэшэ съездын нээгдэлгэ. УЛААН-ҮДЭ. 17.00 —Дамжуулгануудай программа. 17.05 — Киножурнал. 17.25 —РСФСР-эй арадай артист, композитор Жигжит Батуевай зохёохы үдэшэ. 18.55—Байгал. 19.15—Байгалай үмэнэхи газар дээрэ. 20.10—Байгал (буряадаар). 20.25—Ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангалгын талаар министр А. Ф. Гусятинскитай хөөрэлдөөн. 20.55 — Соносхолнууд. МОСКВА. 21.00—«Амгалан нойрсогты, багашуул!» 21.15—Композитор Ян Френкелиин дурадхаалта концерт. 22.15—Верховно Соведэй сесси дээрэ. 23.15—РСФСР-эй Арадай депутадуудай ээлжээтэ бэшэ съезд дээрэ.

Редакторай орлогшо П. Н. НИМАЕВ.

Уласхоорондын шэнжэлэл

ТООГООРОО ОЛОНШЬЕ ҺАА...

Дели хотодохи президентын ордон соо баяр ёһололой оршон байдалда Индиин шэнэ премьер-министр Чандра Шекхар тангаригаа үгэбэ. Эндэ ороной политическэ эмхи бүхэнэй түлөөлэгшэд хабаадаа.

Гэхэтэй хамта президентын ордоной үүдэнэй дэргэдэ хүлгөөтэй байба. Ушар юуб гэхэдэ, репортёрнууд ба фотографууд энэ баяр ёһололдо хэнэйшьеб даа гэмээр хабаадажа шадабагүй бшуу. Хүсэ хэрэглэгдээшье һаа, тэдэнэр ордон руу орожо шадаба. Гэбэшье арба гаран минутын туршада «эшхэбтэр, эшхэбтэр» гэһэн хашхараан зэдэлбэ. Журналистнууд энэ баяр ёһолол тухай бэшэхэеэ арсабад. Тиин олонхидынь залһаа гаража ошобод. Сугтаа ажалладаг нүхэдөө дэмжэн, энэдхэг журналистнуудшье тэдэнэй хойноһоо гаража ошоһон байха юм. Тиимэһээ мэдээсэл тараадаг ПТИ ба ЮНИ агентствэнүүдэй лентэнүүд дээрэ алдуунууд олоор гаража, хожомынь заһаха баатай бологдоо юм.

Энээн тушаа дурдангүй үнгэрхэдэшье болохо байгаа. Теэд олонхи журналистнууд орон доторхи байдалые президентын ордоной үүдэнэй дэргэдэ болоһон ушар байдалтай адлирхуу гээд тоолонод. Гүрэнэй правительство тон удаан болзорто аяар арбан хоногой туршада бүридхэгдөө ха юм. Иимэ ушар ороной түүхэдэ үзэгдөөгүй юм. Хүн зон үдэр бүри шэнэ кабинедэй бүридхэхые хүлеэгээ бшуу. Харин тиихэдэ премьер-министр Чандра Шекхар, тэрэнэй орлогшо Дэви Лал гэгшэд саг соонь правительствын бүридэлые тодорхойлжо шадаагүй ха юм. Тиин Урда Азиин оронуудай ассоциациин гэшүүн-гүрэнүүдэй ба правительствын толгойлогшодой уулзалгада Мальдивска республикын түб хото Мале гадаадын хэрэгүүдэй министрнүүдтэй ошохо болоходо, Чандра Шекхар правительствынгаа бүридэлые соносхохо баатай болоо юм. Гадна ороной президент Рамасваами Венкатарамана Индиин урда штадуудаар албанай хэрэгээр ябахаар түсэблэгдэһэн байгаа бшуу. Министерствэнүүдые толгойлхо дүй дүршэлтэй хүнүүд үсөөн, тиимэһээл эндэ һайнаар шэлэхэ хэрэгтэй боложо, удаарбабди гээд Чандра Шекхар мэдүүлһэн байна.

Гэбэшье шэнэ правительство бии болгогдоо ха юм даа. Тэрэ 34 гэшүүнһээ бүридэнэ. Эдэнэй тоодо министрнүүд—кабинедэй гэшүүд, гүрэнэй министрнүүд ба тэдэнэй орлогшод оролсоно гээшэ. Дотоодын хэрэгэй, оборонын, мэдээсэлэй ба радиодамжуулгын министрэй портфелиие премьер-министр абаха болобо. Премьерэй орлогшо Деви Лал хүдөө ажахын, туризмын министерствые толгойлхо юм. Гадаадын хэрэгүүдэй министрээр Видья Чаран Шукла, финансын — Яшвант Синха, худалдаа наймаанай ба сүүдэй хэрэгүүдые эрхилгын — Субраманиам Свами гэгшэд томилогдобо. Урданай правительствада хүдэлһэн дүй дүршэлтэй политическэ ажал ябуулагшад правительствын бүридэлдэ оруулагдаа. Гадна засагай дээдын зургаануудта шэнэ хүнүүдшье бии болобо.

Тоогоороо олон хэбэртэй байбашье, Ч... дра Шекхарай «команда» ороной пар... ментда багахан бүлэгынь болодог юм. Р... жив Гандиин толгойлдог ороной эгээл ... мо партинуудай нэгэн национальна ... гресс Чандра Шекхарын захиргаа... дэмжэнэ. Тиимэһээ тэрэ правительст... толгойлжо шадаба бшуу. Чандра Шекх... 63-тай. Тэрэ дүй дүршэлтэй политик... Правительствые тохонижуулга хадаа ... ламентын гэшүүдэй дэмжэһэн тоогоор ... шэ, харин тэрэнэй ашаг үрэтэйгөөр ху... һэнһөө, арад зоной дэмжэлгэһээ дул... даха юм гээд тэрэ үгэ хэлэхэдээ, интер... үгэхэдөө мэдүүлнэ. Хүн зоной «этигэл ... дабариие һэргээхэ, харюулха гээшэ ... шухала зорилго мүн» гээд «Хинду» газе... дэ интервью үгэхэдөө, тэрэ тэмдэгл... байна. Гэбэшье мүнөө үедэ орон дот... политическэ, социально-экономическ... шажан мүргэлэй талаар асуудалну... шиидхэлгэ гээшэ правительствын шух... зорилгонь ааб даа. Пенджаб, Джамму-... Кашмир, Ассаб штадуудта үдэр бүхэн... хүнэй шуһан адхараа ха юм. Индусууд ... мусульманууд хоёрой хоорондохи ... роон һүүлэй жэлнүүдтэ үргэдэнхэй. Үсөө... тоотой, хүгжэлтынгөө талаар ... арадуудай түлөөлэгшэдтэ хүдэлхэ газар... гохо асуудал тон хурсаар табигдана. Эд... раанай сэн түргэнөөр нэмэнэ. Гадаадын... рэнүүдтэ түлэгдэхэ үри шэриин хэм... ехэ болонхой. Иигэжэ тоолохо болоо ... шиидхэгдэхээр асуудалнууд олон ... даа.

Чандра Шекхарай правительство уд... тэсэхэгүй ха гээд политическэ зарим ... жэлэгшэд тоолоно. Теэд энэ асуудал ... мьерэй мүнөөнэй «командаһаашье» дул... дахагүй, харин орон доторхи политич... хүсэнүүдэй ябуулгануудһаа дулдыд... бшуу. Эндэ нэн түрүүн ИНК (и) парт... нэрлэе. Мүнөө үедэ энэ партиинхид ... ной правительство бүридхэхэ тухай пре... дентын дурадхалда арсалта үгэбэ. ... үнгэрһэн жэлэй парламентын һунгал... үедэ урагшагүйдэһэнөө сагааруулхын ... яһала оролдолго гаргажа байнхай. Хоё... дохи политическэ ехэ хүсэн гэхэдэ, б... най националис үзэл баримталдаг Бх... тия Джаната парти болоно. Энэ парти ... рын жэлнүүдтэ «Хиндутва» гэхэ гү, али ... дусуудэй зонхилолгые» тогтоохо хүсэ... тэй. Мусульмануудта болон үгытэйшүүд... түшэглэдэг Вишванатх Пратап Сингхын ... тэлбэрилдэг партиешье тоогоогүй бай... аргагүй. Эдэниие зүүнэй үзэл бодол бари... талагшад дэмжэнэ. Тэрэ тоодо Инди... хоёр компарти — КПИ(М) ба КПИ орол... дог юм.

Чандра Шекхара премьер-министр бо... хоёо үнинэйл оролдодог һэн гэд ол... лэгшэдэй олонхинь тоолоно. Тиин хэд... арбаад жэлнүүдтэ ябуулһан политич... тэмсэлынь эмжалтатай байба гээшэ. Ор... дотор тохёолдоод байһан хүндэ түш... байдалые дабахын тула Чандра Шекхар... правительство оролдолго гаргахал байна.

ДУРАДХАЛНУУД ДЭМЖЭГДЭБЭ

Гэмтэ хэрэгүүдые хэгшэдтэй хүдэлмэри ябуулха талаар ООН-ой конгрессэй Гавана хотодохи хэблэлэй түбтэ хүдэлөөшэд туха сүлөөгүй. Дэлхэйн олониитэдэ хандаһан уряа-бэшэгые корреспондентнүүд орон бүхэндэ дамжуулна. Гансал намтай зэргэлээд һууһан хүн балай яаранагүй хэбэртэй. Тиин намда хандажа, ородоор иигэжэ хөөрэнэ.

Гэмтэ ябадал хэлгэ хадаа социальна үзэгдэл мүн. Теэд энэ асуудалай хэзээдэшье, хаанашье шиидхэхыень мэдэнэгүйб, шиидхэгдэхэ гэжэ этигэнэгүйб. Наркотигуудтай хамаатай асуудал, юрэдөө, хэзээдэшье шиидхэгдэхэгүй ха юм. Тиимэһээ мүнөө үедэ наркотигуудые хинаха талаар хүдэлмэри гүрэн бүхэндэ ябуулагдаха зэргэтэйл даа.

Юун тухай хэлэжэ байһанаа Славомир һайн мэдэнэ. Тэрэ энэ асуудалаар диссертаци хамгаалһан, Венэ хотодо байрладаг ООН-ой түсхай комитедтэ үни удаан жэлнүүдтэ хүдэлжэ, дүй дүршэлөөр баян болоһон хүн юм.

— Хүгжэнги, хүгжэжэ байгаашье гүрэнүүдтэ наркотигуудые хэрэглэн, гэмтэ ябадал гаргагшад олошоржо байнхай. Энэ асуудалые яажашье һаань, шиидхэхэ һэдэлгэ зарим гүрэнүүдтэ хэгдэнэ,— гэжэ тэрэ хөөрэлдөөгөө үргэлжэлүүлнэ.— Жэшээлбэл, Пакистанда абтаһан программа дотор наркотигуудые абадаг ургамалнуудые хүдөө ажахын бусад ургамалнуудаар һэлгэхэ тухай хэлэгдэнэ. Гэбэшье эндэ дэлгүүрэй экономикын эрилтэнүүдһээ хаана ошохобши. Наркотигуудые худалдан абадаг аралжаа наймаашад таряашадта мүнгэ ехээр түлэнэ ха юм. Тиимэһээ тэдэнэр нюусаар ургуулжа худалдана бшуу.

Вена хотодо байрладаг комитедэй конгресстэ бэлдэһэн элидхэл дотор элирүүлэгдэһэн гэмтэ бүхы хэрэгүүдэй 60—70 процентнь хулгай хэлгэ болоно, харин наркотигуудтай холбоотой үйлэ хэрэгүүд миил 3—6 процент болоно ха юм. Гэбэшье наркомафиин «хаашуулай», «баронуудай» олзо доходынь жэл бүхэндэ 500-гаад миллиард американ долларто хүрэнэ бшуу.

— Наркотигуудые хэрэглэн, гэмтэ ябадалнуудые гаргаха ушарнууд олошоржо байнхай,— гэжэ С. Редо хөөрэнэ.— Дэлхэйн оронуудаар аяншалагшадай олон болоһонһоо, гүрэнэй хилэ гараха хэрэгые бааза бэлэн болгоһонһоо дулдыдана.

Иигэжэ хэлэхэдэнь, Гавана хотодо ... гэгдэһэн конгресс дээрэ совет делегаци... толгойлогшын хэлэһэн үгэнүүд панвадца... ни ороодхибо. Делегацие СССР-эй ... ховно Соведэй Хуули гурим сахилгын ... гэмтэ ябуулга хэгшэдтэй тэмсэхэ талаа... комитедэй түрүүлэгшэ Ю. В. Голик то... гойлоо юм. Тэрэ иигэжэ хэлээ бэлэй:— Со... ветскэ Союз мүнөө үедэ эхи захагүй ех... дэлгүүр боложо байна гээшэ ааб даа... Орондо ерэлгэ, ошолгын бааза бэлэн б... лоходо, түхэригэй хаанашье ачдалдаха ... гатай, мүн олон талын банкын операци... нуудые хэжэ шадаха системын бии боло... ходо, наркотигуудые худалдадаг хониж... наймаашадшье манай гүрэндэ ержэ ма... гад.

Наркотигуудые хэрэглэгшэдтэй ябуул... дадаг ажал хүдэлмэри тухай хөөрэжэ үг... хыень СССР-эй дотоодын хэрэгүүдэй ми... нистрэй орлогшо С. Г. Лисаускасуда ха... дабаб.

— Энэ асуудалые шиидхэхэ гээшэ то... хүндэ хүшэр боложо байһыень бүхы ... хэйн оронуудта, тэрэ тоодо манайшье ... рэндэ мэдэрэгдэнэ. Гэбэшье манай ор... дотор наркомафи гү, али нэгэн гэмтэ яба... далнуудые үүдхэдэг синдикат гэжэ ... ааб даа. Наркотигуудые тон ехэ хэмжэ... гээр худалдадаг бүлэгүүдтэй бидэ ушара... гүйбди. Харин наркоманууд, наркотигу... дые, худалдагшад элирүүлэгдэдэг гэзэ... Гэхэтэй хамта Чуйска талада намуу сэс... (мак) таригдадаг ха юм. Тиимэһээ һэри... лэмжэтэйл байха болонобди,— гэжэ тэр... хөөрэнэ.— Наркотигуудые тонхоорш... шэ һаа, хэдэн килограммаар худалда... шадые элирүүлдэг лэ гэшэбди. Ко... манай орондо үйлэдбэрилэгдэдэггүй, хар... милициин хүдэлмэрилэгшэд тэрэниие ... командуудай байрада олодог лэ байха ю... Ямар аргаар манай орондо наркотиг... эльгээгдэнэб гэжэ элирүүлхэнь мүнөө д... рээ хүндэхэн хэрэг болоно.

Гавана хотодо үнгэргэгдэһэн конгресс... даа наркоманитай тэмсэлдэ оронуудай бү... тадаа харилсаатай байха хэрэгэ найдамт... үндэһэ һуури табиба. Эндэ хабаадаба... орон бүхэнэй түлөөлэгшэд конгрессэй д... радхалнуудые дэмжэһэн байха юм.

Михаил КАПУСТИН,
Андрей БОРОДИН,
(ТАСС).

Кино, театрнууд

Театр оперы и балета
«Цыганский барон»— в 19.
Русский театр драмы
День учащихся 8 — 10 классов.
«Коммерсанты»— в 19-30.
«Дружба»
Мультфильмы — в 9-50, «Сердце ангела»— в 11-20, 13-40, 15-50, 18-10, 20-30
«Родина»
«Сети любви» (2 с.)— в 11-20, 20-50, «Любовь с привилегиями» (2 с.)— в 14, 18-10.
«Прогресс»
Красный зал —«Беспредел»— в 10, 12, 14, 16, 18-10, ...
Зеленый зал —«Паспорт»— в 10, 12-10, 18-10, 20-20, «Обреченный на одиночество»— в 14-10, 16-10.
«Октябрь»
«Варвара-краса, длинная коса»— в 9-40, «Обреченный на одиночество»— в 14, «С... любви» (2 с.)— в 11-20, 15... 18-10, 20-30.
«Байкал»
«Ловушка для одинокого мужчины»— в 18-30, 20-30.

НАШ АДРЕС:
670000, УЛАН-УДЭ
ул. Каландаришвили, 23

Телефоны редакции: редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора —2-68-08, зам. редактора —2-62-62, отв. секретарь —2-50-52, секретариат —2-66-76; отделы: партийной жизни и пропаганды —2-60-91, 2 56-23, промышленности и строительства —2-61-35, агропромышленный —2-64-36, 2-63-86; советского строительства и быта —2-69-58; культуры и школ —2-60-21, 2-57-63; информации —2-34-05; переводов —2-54-93; писем и селькоров —2-67-81; корректорская—2-33-61; выпускающие—2-35-95; собственные корреспонденты: п. Баргузин —91-1-44, г. Северобайкальск — 35-73, п. Хоринск—55-6-90, г. Закаменск—31-61, п. Кырен—91-9-79, п. Агинское —3-40-69. Директор издательства —2-37-32, бухгалтерия2-33-77, вахта —2-56-62.

Газета выходит 300 раз в год. Объем 2 п. л. Индекс подписки газеты 50901.

Газета отпечатана республиканской типографией Госкомиздата Бурятской ССР. Директор 2-40-45.

Заказ № 272.